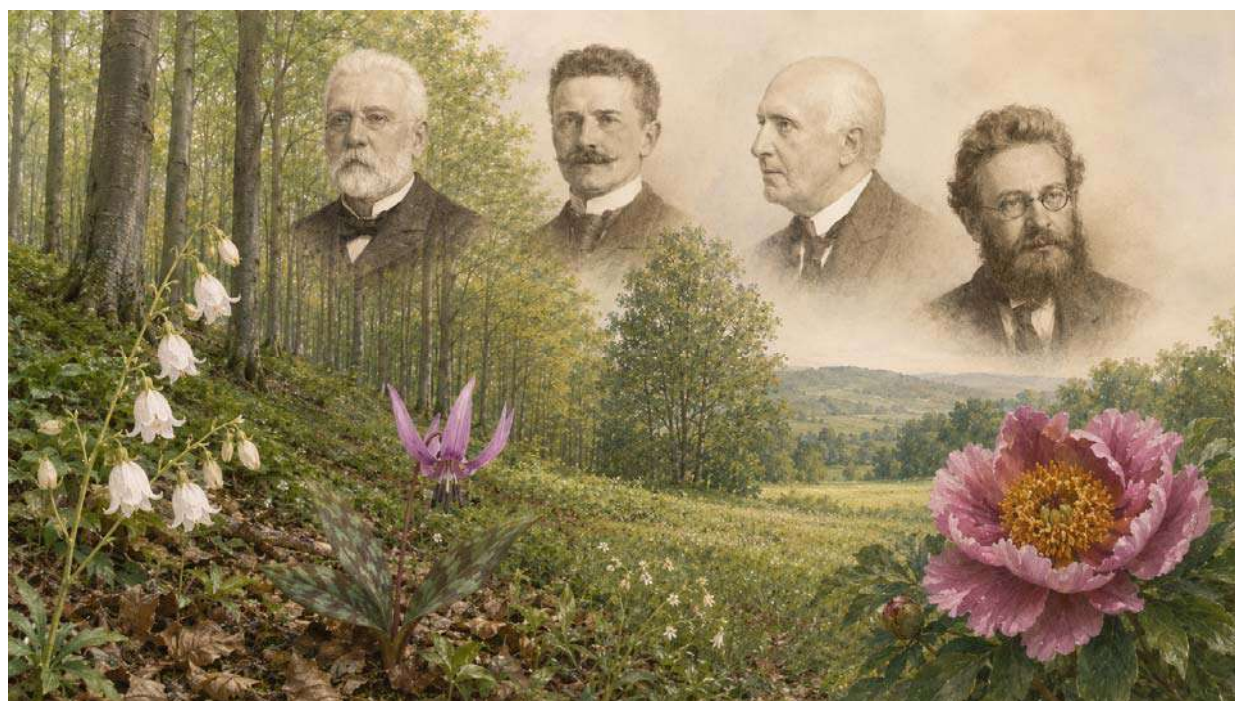

Molnár V. Attila

A VADON ÉLŐ NÖVÉNYVILÁG HAZAI VÉDELMÉNEK MÉRFÖLDKÖVEI

Kézirat

Készült a „Növénytan – A szeretetre méltó tudomány
jelentősége és eredményei” című projekt keretében,
az NKFIH MEC N 24 148930 pályázat
támogatásával.

Debrecen, 2026

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei – Bevezetés

A vadon élő növényvilág védelme ma már magától értetődő része a természetvédelemnek. Védett és fokozottan védett fajokról, természetvédelmi értékről, vörös listákról, védett területekről és nemzetközi egyezményekről beszélünk. Mindez azonban nem egyik napról a másikra alakult ki. Hosszú út vezetett annak felismerésétől, hogy egy-egy ritka növény vagy különleges élőhely eltűnhet, addig, amíg megóvásuk tudományos, társadalmi és jogi feladattá vált. Ez a sorozat a magyar vadon élő növényvilág védelmének legfontosabb állomásait idézi fel. Története a 19. században kezdődik, amikor a flóra legjobb ismerői már észlelték egyes növényfajok és élőhelyek fogyatkozását. Felhívták a figyelmet a folyószabályozások, lecsapolások, erdőirtások, bányászat, mezőgazdasági művelés, beépítés és mértéktelen növénygyűjtés következményeire. Írásaikban nemcsak a veszteségeket rögzítették, hanem a megőrzés lehetőségeit is keresték. A vadon élő növényfajok védelmének története ezért nem pusztán törvények és rendeletek története. Tudósok, erdészek, botanikusok, tanárok, muzeológusok, fényképészek, természetvédelmi szakemberek és önkéntesek több nemzedéken átívelő munkájának eredménye. Voltak, akik ritka fajok vagy különleges élőhelyek pusztulására figyelmeztettek; mások rezervátumok létrehozását, nevezetes fák, lápok, szikesek, homokpuszták és ősi erdők megőrzését szorgalmazták. Megint mások fajlistákat állítottak össze, veszélyeztetettségi kategóriákat dolgoztak ki, jogszabályokat készítettek elő, vagy könyvekkel, fényképekkel és előadásokkal tették közkinccsé a növényvilág ismeretét.

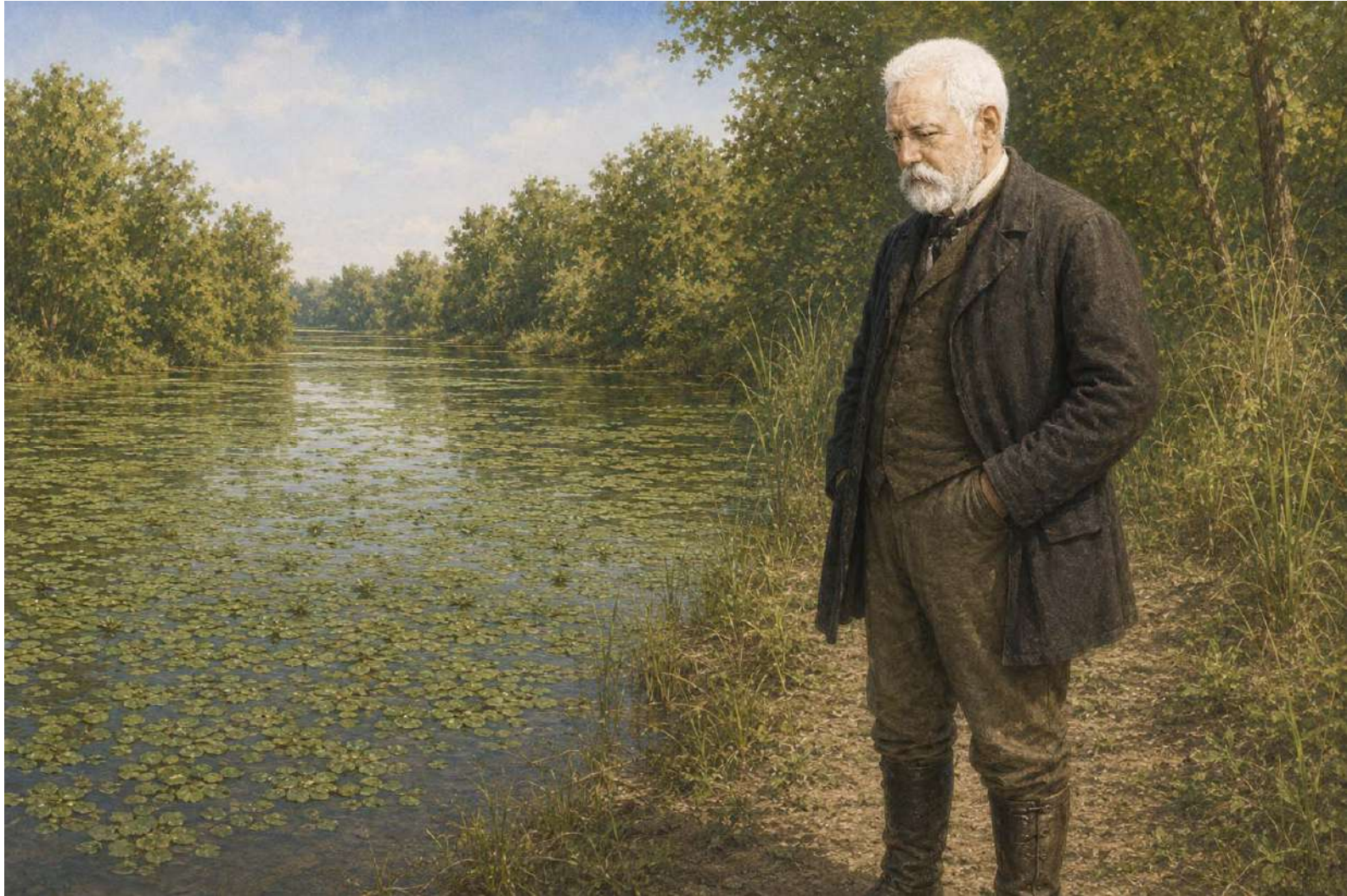
E mérföldkövek áttekintése azt mutatja meg, miként vált a növényritkaságok iránti tudományos figyelemből fokozatosan szervezett, jogi és társadalmi keretek között működő természetvédelem. Eközben fontos szemléleti változást is kirajzolódik. A kezdeti figyelem elsősorban a különösen ritka vagy látványos növényekre, nevezetes fákra és természeti emlékekre irányult. Később mindinkább világossá vált, hogy a fajok tartós megőrzése élőhelyeik védelme nélkül nem lehetséges. A védelem fokozatosan terjedt ki a az élőhelyekre és élőlényközösségekre. A tudományos felismeréseket lassan gyakorlati és jogi intézkedések követték. Az erdők használatának korlátozásától és a természeti értékek összeírásától hosszú út vezetett az első védett területeken és fajvédelmi javaslatokon át a védett növényfajok átfogó jegyzékeiig. A 20. század második felében megszülettek a konszenzusos fajlisták, a veszélyeztetettséget értékelő rendszerek és vörös listák, majd a hazai szabályozás nemzetközi természetvédelmi egyezményekkel és az európai közösségi védelemmel is összekapcsolódott.

A sorozat arra is emlékeztet, hogy a természetvédelem eredményei mögött gyakran évtizedeken át tartó, kevésbé látványos munka áll: terepbejárások, herbáriumi gyűjtések, pontos lelőhelyadatok, szakmai viták, levelezések, fényképek, kéziratok és fajlisták. Egy-egy rendelet vagy védetté nyilvánítás rendszerint sok ember felhalmozott tudására, személyes elkötelezettségére és együttműködésére épült. Az itt következő bejegyzések válogatott, időrendbe rendezett eseményeken és személyes életműveken keresztül mutatják be ezt a folyamatot. A sorozat nem törekedhet minden kezdeményezés és valamennyi közreműködő felsorolására. Célja inkább annak érzékeltetése, hogyan alakult ki és erősödött meg Magyarországon a vadon élő növények és élőhelyeik megóvásának gondolata, tudományos háttere, társadalmi támogatottsága és jogi rendszere.

A múlt felidézése nemcsak tisztelgés az elődök előtt. Segít megérteni, hogy a ma még gyakori fajok és természetesnek tekintett élőhelyek fennmaradása sem magától értetődő. A korábbi nemzedékek felismerései, sikerei és elmulasztott lehetőségei a jelen számára is tanulságot hordoznak: a növényvilág értékeinek megőrzéséhez pontos ismeretekre, hosszú távú figyelemre, együttműködésre és időben meghozott döntésekre van szükség.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 1.

19. század: Magyarországon a természetvédelmi gondolat (a természet szépségeinek óvása, a természet, az állatvilág pusztításának problémája) több 19. századi tudós, művész és politikus munkáiban megjelenik (Molnár V. 1999). A növény- és állatvilág legjobb ismerői, kutatói nemcsak a fajok és előfordulási helyeik összeírásában jeleskedtek, de a ritkaságok, illetve egyes élőhelyek visszaszorulását, pusztulását elsőként észlelve a védelem, a megőrzés lehetőségeinek eszközeit is keresték. A botanikusok közül Bredetzky Sámuel, Degen Árpád, Illés Nándor, Flatt Károly, Lengyel Bálint, Mágocsy-Dietz Sándor, Hanusz István, Borbás Vince, Pados János, Rapaics Raymund, Schilberszky Károly, Simonkai Lajos, Sajó Károly tevékenysége emelhető ki mint akik felemelték a szavukat és tollat ragadtak például a közönséges tiszafa (*Taxus baccata*) és a nílusi tündérrózsa (*Nymphaea lotus*) veszélyeztetettsége, védelmének szükségessége ügyében. Kaán Károly (1867–1940) javaslatára az Országos Erdészeti Egyesület már 1908-ban mozgalmat indított egyes őserdőrészek fenntartására (Molnár V. 1999).

Borbás Vince (1894) írta: „*az európai sulyom szemlátomást pusztul [...]. A tavak, holt ágak, állóvizek kiszárításával a folyók szabályozásával bizonyosan gyérül.*”

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): *Magyarország védett hajtásos növényei*. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKG Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Molnár V. A. 1999: A magyar növényvilág védelme. – In: Farkas S. (szerk.): *Magyarország védett növényei*. – Mezőgazda Kiadó, Budapest. pp.: 14–25.

Borbás V. 1894: A sulyom pusztuló félben. – *Természettudományi Közlöny* 26: 297–322.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 2.

1879: A hazai flóra ritkaságainak megőrzését szolgáló első hivatalos intézkedéseknek az erdők védelmére hozott törvények tekinthetők. Az erdőterületek drasztikus csökkenése vezetett el a területi és kezelési korlátozások, védelmi intézkedések megfogalmazásához. Az 1879. évi XXXI. törvénycikkben, az első erdőtörvényben megfogalmazottak szerint az erdőket üzemterv szerint kell kezelni. A rendelkezés megfékezte a korlátlan erdőirtást, szabályozta az erdészeti szállítást, és kopár területek erdősítését írta elő. A törvénycikk megtiltotta a tarvágást, továbbá bevezette a véderdő fogalmát, így közvetett módon már a véderdő élővilágának megóvásáról is szólt (Kocsis 2013).

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): *Magyarország védett hajtásos növényei*. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Kocsis G. 2013: Összefoglaló az erdővédelem kialakulásának történetéről. – Themis 2013: 189–201.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 3.

1894: Az 1894. évi XII. törvénycikk a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről (mezővédelmi törvény) a legeltetés szabályozásáról, a fásítások lehetőségéről, a dűlőutakkal kapcsolatos előírásokról, a hasznos madarak védelméről, téli etetéséről, fészekodúk telepítéséről, valamint a kártékony állat- és növényfajok problémájának kezeléséről rendelkezett.

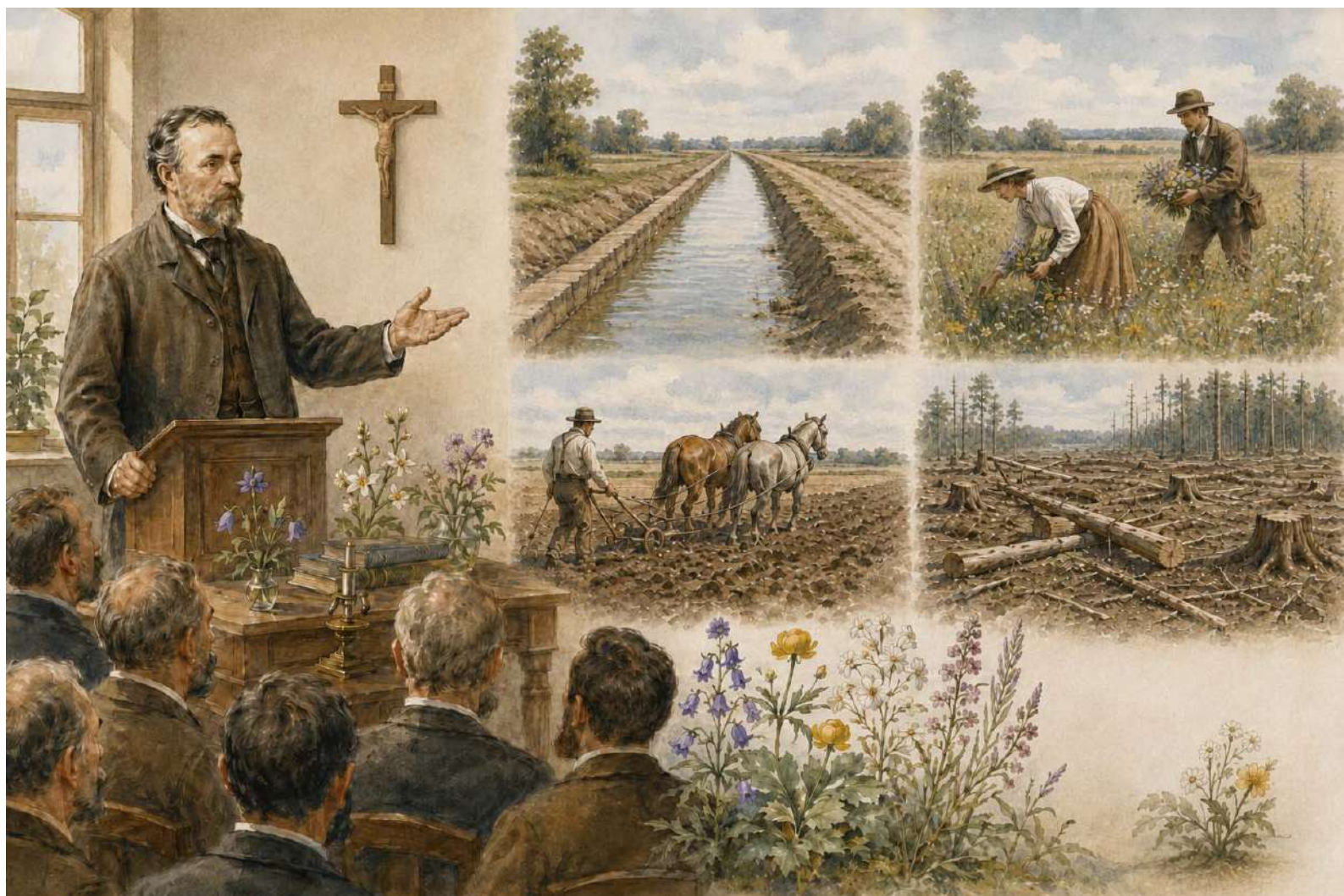

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): *Magyarország védett hajtásos növényei.* – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 4.

1898: A Kecskeméti Természettudományi Társulat 1898. október 18-án tartott ülésén (majd 1901-ben a Növénytan Szakosztály ülésén) Hanusz István (1840–1909) A vad virágok védelméről címmel tartott előadásában számos emberi hatást felsorolt, amelyek egyes növényfajok állományait veszélyeztetik (Hanusz 1899). E tényezők között a folyószabályozás, a mocsarak kiszáraitása, a legelők feltörése, erdők irtása mellett előkerül a növények tömegesen történő begyűjtése is.

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): *Magyarország védett hajtásos növényei*. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Hanusz I. 1899: A vad virágok védelméről. – Természettudományi Közöny 31: 43.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 5.

1899–1905: Sajó Károly (1851–1939) rovarász-tanár beszámolt külhoni természetvédelmi intézkedésekről (Sajó 1899). „Nemzeti védett területek” kialakítását javasolta olyan módon, hogy a hazánkban élő valamennyi állat- és növényfaj fennmaradhasson háborítatlan élőhelyeken. Külön hangsúlyozta a síksági és dombvidéki, valamint a vizes élőhelyekhez kötődő élővilág veszélyeztetettségét (Sajó 1902). Áttekintette az élőlények fennmaradását veszélyeztető tényezőket és a követendő külhoni természetvédelmi törekvéseket. Maga is példát mutatott: magánbirtokán homoki élőlényközösségeknek nyújtott háborítatlan élőhelyet. Beszámolt róla, hogy a jószágok jelölésére használt homoki báránypirosítót (*Alkanna tinctoria*) – amely a ritka *Oxynchus erythrocephalus* nevű bödefaj tápnövénye – a „gyökérásók” a festékanyag-tartalma miatt szinte teljesen kiirtották, de Sajó a megmaradt néhány tövet magról újra elszaporította (Sajó 1905).

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): *Magyarország védett hajtásos növényei*. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Sajó K. 1899: A tiszafáról. – Erdészeti Lapok 38: 1400–1420.

Sajó K. 1902: A természetnek fenntartott területekről. – Erdészeti Lapok 41: 221–226.

Sajó K. 1905: Az ős-természet kincseinek megmentése. – Természettudományi Közlöny 37: 705–739.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 6.

1900: 1900-ban a földművelésügyi miniszter rendelete (21.527/1900. FM rendelet) nyilvántartási feladatokat írt elő a történelmi emlékekhez, mondához vagy szájhagyományhoz kapcsolódó helyek megóvására, a rendkívüli nagyságú, korú, vagy a rendestől eltérő alakú fapéldányok összeírására, továbbá ezek védelméről rendelkezett (Kocsis 2013).

A szőkedencsi hárs

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): *Magyarország védett hajtásos növényei*. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Kocsis G. 2013: Összefoglaló az erdővédelem kialakulásának történetéről. – Themis 2013: 189–201.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 7.

1900: Botanikai művekben is sokszor szóba került a növények és élőhelyeik sérülékenysége, eltűnése, főképp az ember által okozott változások a flórában. Borbás Vince (1844–1904) például „havasi ereklyék” néven említi azokat a reliktumfajainkat, amelyek egy hidegebb klímaperiódus (például jégkorszak) óta hidegzugokban maradtak fenn, külön kiemelve a Vindornya-láp már akkorra eltűnt növényritkaságainak (*Andromeda polifolia*, *Tofieldia calyculata*, *Vaccinium oxycoccos* stb.) problémakörét: „Vindornya havasi lápnövényeinek története megfejtetlenül, természetszerű titok maradt előttünk” (Borbás 1900: 144.).

Tőzegrozsmaring (*Andromeda polyfolia*)

Irodalom

- Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): *Magyarország védett hajtásos növényei*. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.
- Borbás V. 1900: A Balaton tavának és partmellékének növényföldrajza és edényes növényzete. A Balaton Tudományos Tanulmányozásának Eredményei. – Magyar Földrajzi Társaság Balaton Bizottsága, Budapest.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 8.

1909: A természet megóvását szolgáló első szabályozások megszületését követően, 1909-ben Darányi Ignác földművelésügyi miniszter rendeletet adott ki a hazai természeti értékek összeírására. A miniszter megbízásából Kaán Károly ekkor írta meg A természeti emlékek fenntartása című összeállítást (Kaán 1909), amelynek célja a természetvédelem gondolatának és akkori helyzetének ismertetése, terjesztése volt. Ennek érdekében e miniszteri kiadvány az akkori erdőtisztek, lelkeszek, tanítók, erdőőrök részére ingyenesen elérhető volt. Kaán e kis kötetben a Magyar Királyság (ma részben határon túli) területén megőrzésre érdemes nevezetes fák mellett rezervációk létesítését kezdeményezte több kárpáti területen, továbbá tipikus tűzeglápok, alföldi szikesek, valamint futóhomokos területek fenntartására is javaslatot tett.

Kaán Károly

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): *Magyarország védett hajtásos növényei*. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Kaán K. 1909: A természeti emlékek fenntartása. – A m. kir. Földművelésügyi minister kiadványai 10. Budapest.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 9.

Egyes növényfajok védetté nyilvánítására elsőként Degen Árpád (1866–1934) terjesztett be javaslatot 1909-ben Darányi Ignác földművelésügyi miniszterhez (Kaán 1931). Ebben kilenc növényfaj védelmét szorgalmazta; oltalomra ajánlotta a „szentendrei” rózsának („*Rosa sancti-andrae*”) a szentendrei Pismány-hegy lejtőjén található, akkor beépítéssel fenyegetett termőhelyét, javasolta az apró vetővirág (*Sternbergia colchiciflora*), a kunsági bükköny (*Vicia biennis*), a buglyos boglárka (*Ranunculus polyphyllus*), a cseh tyúktaréj (*Gagea bohemica*), a déli cselling (*Paragymnopteris marantae*) és a sárga sásliliom (*Hemerocallis lilioasphodelus*) védelmét, valamint az erdei ciklámen (*Cyclamen purpurascens*) oltalmát dunántúli természetes előfordulási helyein.

Degen Árpád és kunsági bükköny (*Vicia biennis*)

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): *Magyarország védett hajtásos növényei*. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Kaán K. 1931: A természetvédelem és a természeti emlékek. – Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt., Budapest.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 10.

1912: Budai József (1851–1939) botanikus, gyümölcsnemesítő, tanár ismertette a Bél-kő különleges flóráját, és hangsúlyozta, hogy a néhány évvel korábban beindult mészkőbányászat fenyegeti az itteni különleges növények – a magyarföldi husáng (*Ferula sadleriana*), a korai szegfű (*Dianthus praecox*), a sziklai borkóró (*Thalictrum foetidum*) és a tátrai hölgymál (*Hieracium bupleuroides*) – fennmaradását.

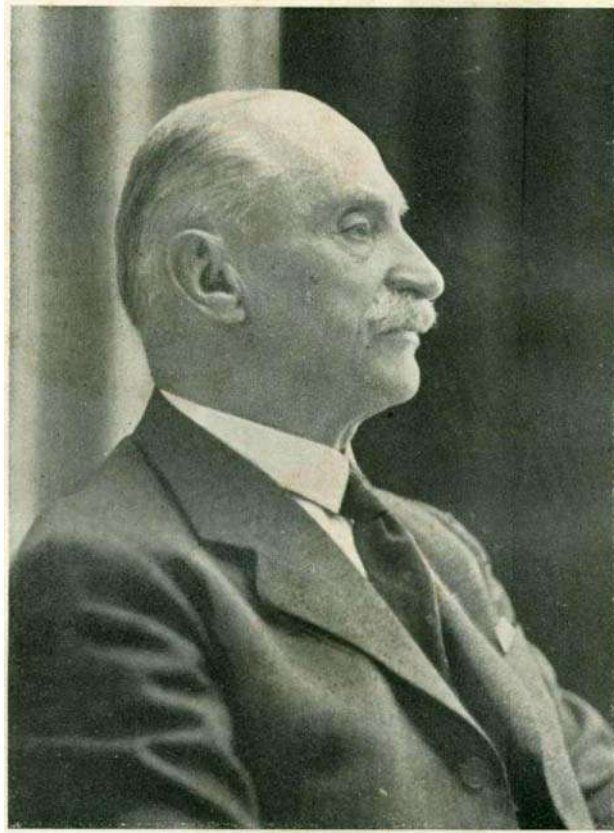
Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): *Magyarország védett hajtásos növényei*. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKG Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Budai J. (1912): A bélápátfalvi Bélkőhegy flórája. –*Magyar Botanikai Lapok* **11**: 68–71.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 11.

1925: 1925-ben a Magyar Tudományos Akadémia felhívást tett közzé egy természetvédelmi témájú mű megírására. Kaán Károly nyerte el a pályázatot, akit ma a magyar természetvédelem atyjának tartanak. Az 1931-ben megjelent *Természetvédelem és a természeti emlékek* című munkáját sokan a hazai természetvédelem bibliájaként emlegetik.

Kaán Károly

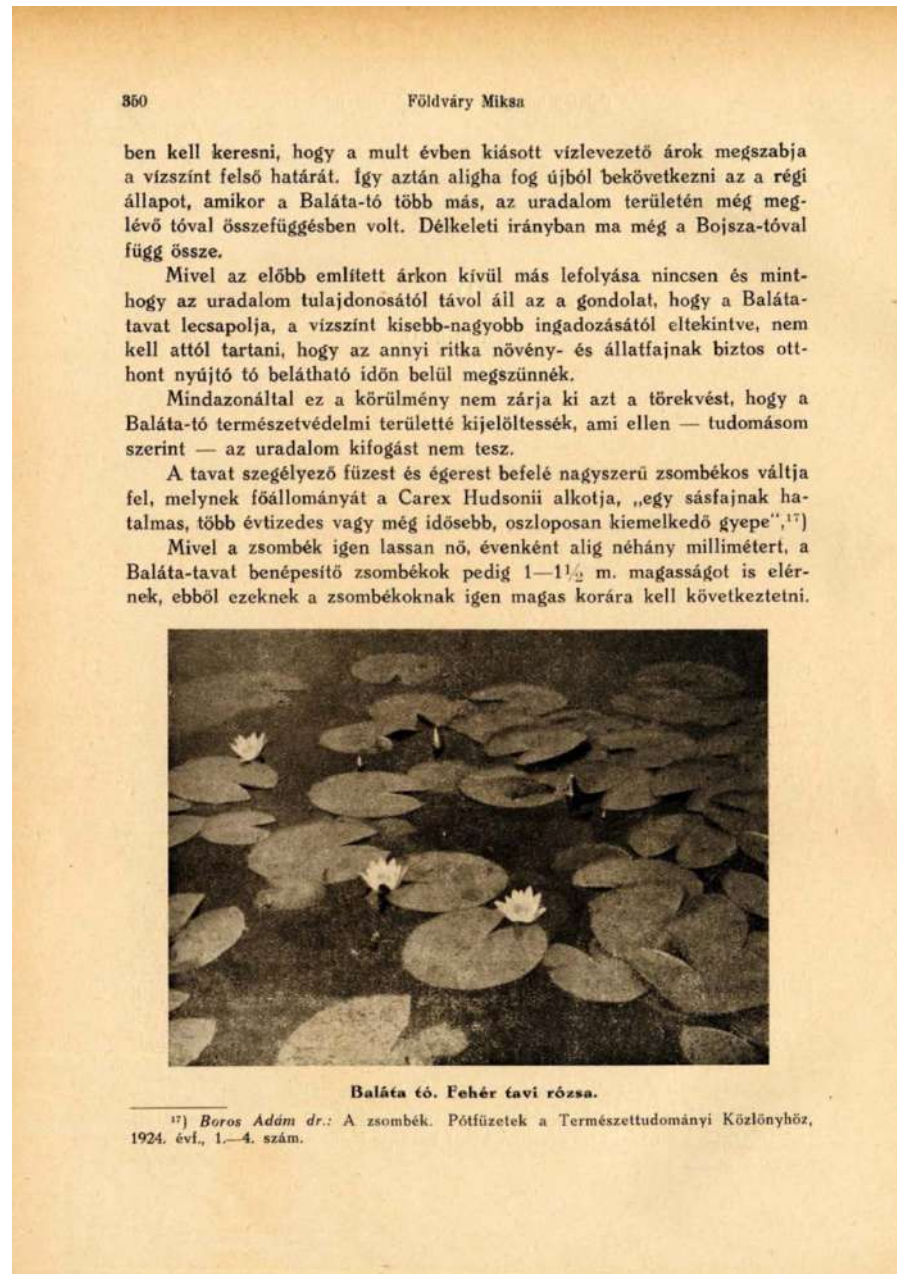
Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): *Magyarország védett hajtásos növényei*. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Kaán K. 1931: A természetvédelem és a természeti emlékek. – Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt., Budapest.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 12.

1928: Földváry Miksa (1877–1945) erdőmérnök az Erdészeti Kísérletek (később Erdészeti Lapok) hasábjain 1928-tól 1935-ig hazánk több tájegysége természeti értékeinek („természeti emlékek”) bemutatására vállalkozott. Ezek a földtani különlegességektől a famatuzsálemekig széles spektrumon mozognak, de megjelennek közöttük védendő növényritkaságok és élőhelyeik is. A cikksorozat első részében (Földváry 1928) a Balaton környékéről a Gáyer Gyula (1883–1932) jogász, botanikus által felfedezett Lesencei-láp alpesi ritkaságai (*Drosera rotundifolia*, *Pinguicula alpina*, *Primula farinosa*), a gyenesdiási dolomitflóra (*Dianthus plumarius*, *Seseli leucospermum*), a somogyi Baláta-tó lápvilága (*Aldrovanda vesiculosa*, *Caldesia parnassifolia*, *Comarum palustre*, *Ludwigia palustris*, *Sparganium natans* stb.) kerülnek elő név szerint kiemelve.

Irodalom

- Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): *Magyarország védett hajtásos növényei*. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.
- Földváry M. 1932: A Balaton környékének természeti emlékei. – *Erdészeti Kísérletek* 30(4): 319–352.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 13.

1929: Jávorka Sándor (1883–1961), a 20. századi magyar botanika kiemelkedő alakja, a történelmi Magyarország növényvilágát bemutató Magyar Flóra – Flora Hungarica című, 1924–1925-ben megjelent korszakalkotó mű szerzője, a Pannon-térség és a Balkán-félsziget edényes növényvilágának kiemelkedő kutatója felhívta a figyelmet a közönséges tiszafa (*Taxus baccata*) bakonyi és európai állományainak veszélyeztetettségére, állományai védelmének szükségességére (Jávorka 1929, 1949).

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): *Magyarország védett hajtásos növényei*. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Jávorka S. 1929: A bakonyi vénhedő tiszafa. – Természettudományi Közlöny 61: 264–268.

Jávorka S. 1949: A tiszafa pusztulása az európai erdőkben. – Természet és Technika 108: 759.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 14.

1929: Boros Ádám (1900–1973), a 20. század kiemelkedő magyar flórakutatója és briológusa tematikusan kutatta az egész ország területét, és többek között felfedezte a Somogy megyei Baláta-tó növényritkaságait és „a legpompásabb kökörcsinmezőt” a bátorligeti legelőn. Felhívta a figyelmet arra, hogy az egyedülállóan gazdag növényvilággal rendelkező bátorligeti lápot a megsemmisülés veszélye fenyegeti: *„A lecsapolási munkálatok a környéken olyan előrehaladottak, hogy már ez évben elérheti a csatorna Bátorligetet, ami annak néhány év alatti elpusztulását jelentené.”* Több mint hat évtizedes munkával mintegy 65 ezer példányos edényes növénygyűjteményt és 130 ezer példányos mohagyűjteményt hozott létre.

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): *Magyarország védett hajtásos növényei*. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKG Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Boros Á. 1929: Bátorliget nagy veszélyben van! – Debreceni Szemle 3: 290–291.

Boros Á. 1929: Mentsük meg a nyírségi Bátorligetet! – A Természet 25: 74.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 15.

1929: A Királyi Magyar Természettudományi Társulat Növénytani Szakosztálya 21 növénytani szempontból értékes „emléket” (területet) ajánlott a földművelésügyi miniszter figyelmébe. Fenntartásra és védelemre javasolták többek között a bátorligeti és a lesencei lápok, a *Linum dolomiticum* lelőhelyét a Kis-Szénáson, valamint a csepeli „Buckaerdő” homokpusztai növényzetét (Ilosvay 1930).

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Ilosvay L. 1930: A természet védelme külföldön és hazánkban. – Természettudományi Közlöny 62: 257–273.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 16.

1929–1941: Növényfajaink bemutatása, a szakmai közönségnél szélesebb körben történő megismertetése szempontjából korszakos előrelépést jelentett a fajokról a természetben készült fényképek megjelenése. A Kárpát-medence növényvilágáról az első szisztematikus és művészi szinten kivitelezett fotóanyag Vajda Ernő (1889–1980) jogász, fotóművész és unokatestvére, Vajda László (1890–1986) botanikus nevéhez köthető. A Studium könyvkiadó gondozásában, *Flora photographica Hungariae* címmel jelent meg a növényfajaink fényképes bemutatását megcélzó gyűjteményük (Vajda & Vajda 1929–1941). Az egyenként tíz darab egyedileg előhívott, művészi szintű fekete-fehér képet tartalmazó egységekben kiadott, kis példányszámú sorozat a magas költségek miatt sajnos befejezetlen, illetve kiadatlan maradt. Ennek ellenére a Vajda-képek egészen az 1980-as évekig meghatározó illusztrációs anyagként szolgáltak az ismeretterjesztő folyóiratoktól az egyetemi tankönyvekig. Képeik nemcsak esztétikailag, hanem tudományos szempontból is kivételesen jelentősek.

Vajda Ernő és Vajda László

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Vajda E. & Vajda L. 1929–1941: *Flora photographica Hungariae*. – Studium, Budapest.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 17.

1931: Kaán Károly Természetvédelem és a természeti emlékek című, nagyszabású műve az első magyar nyelvű összefoglaló, amely felsorolja a természet megőrzésének alapfogalmait, és számba veszi a Trianon utáni Magyarország megóvásra érdemes természeti örökségét a megőrzésre ajánlott tájaktól a földtani különlegességeken, a famatuzsálemeken át a kastélykertekig. A ritka fajok védelme ebben a műben minden esetben élőhelyük megóvásán keresztül jelenik meg (rezervátumszemlélet). Kaán hangsúlyozza a természeti értékek nemzeti örökség voltát, sürgősen kívánatosnak tartja egy természetvédelmi törvény megalkotását. A csíkos egér (ma szöcskeegér), a földikutya és számos ritka madár védelmének fontossága mellett nem feledkezik meg az akkori köztudatban még kevésbé ismert, különleges rovarfauna (például Metelka-medvelepke) és néhány ritka növényfaj előfordulási helyének bemutatásáról sem. A könyvben kiemelt növényfajok ma csaknem kivétel nélkül törvényes védelmet élveznek. A Turjánvidék illatos csengettyűvirág (*Adenophora liliifolia*) élőhelyétől a Nyírség nyírlápjain menedéket találó szibériai hamuvirágon (*Ligularia sibirica*) át a somogyi Baláta-tó lápi aldrovandájáig (*Aldrovanda vesiculosa*) vagy a Balaton-felvidéki Szent György-hegy déli cselling (*Paragymnopteris marantae*) előfordulásáig számos botanikai kuriózum helyet kap a műben, több mint száz más értékes növényfajunk említése mellett.

Bátorliget (Vajda Ernő felvétele a Debreceni Egyetem TTK Növénytani Tanszékének gyűjteményéből)

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKG Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Kaán K. 1931: A természetvédelem és a természeti emlékek. – Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt., Budapest.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 18.

1932: Pauer Arnold (1885–1968) premontrei tanár számba vette Vas vármegye természeti emlékeit, hét megóvandó, értékes tájrészletet jellemez, különleges és jellegzetes növényviláguk bemutatásával együtt. Írása a megye növényvilágának jeles kutatója, Gáyer Gyula törvényszéki bíró elgondolása, útmutatásai alapján „elsősorban a vadvirágok és ősi, ritka növésű fák kímélésére, [...] felkutatására” született. További kilenc növényfaj – többek között az erdei tündérfürt (*Aruncus dioicus*), a kockás kotuliliom (*Fritillaria meleagris*), a tavaszi tőzike (*Leucojum vernum*), a gímnyelvű fodorka és a pikkelyfodorka (*Asplenium scolopendrium*, *A. ceterach*) és a kakasmandikó (helyi nevén: csibetulipán, *Erythronium dens-canis*) – védelmét is szorgalmazta.

Irodalom

- Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKG Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.
- Pauer A. 1932: Vas vármegye természeti emlékei. – A csornai premontrei kanonokrend szombathelyi Szent Norbert Gimnáziumának 1931–1932. évi értesítője: 1–66.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 19.

1932: Földváry (1932) a Mecsek és térségének természeti értékeit felvonultató munkájában az értékesnek tartott növényfajok közül a Zengő hegy bánási bazsarózsa (*Paeonia officinalis* subsp. *banatica*), a *Doronicum hungaricum* és a *D. orientale* Jávorka Sándor által felismert hibridje, a „*Doronicum nendtvichii*” (ma: *D. ×sopiana*) és néhány, a Dunántúlon elterjedtebb növényfaj – szúrós és lónyelvű csodabogyó (*Ruscus aculeatus*, *R. hypoglossum*), erdei ciklámen (*Cyclamen purpurascens*) – megóvásának igénye merül fel.

Földváry Miksa

Irodalom

- Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.
- Földváry M. 1932: Természeti emlékek a Mecseken és környékén. – Erdészeti Lapok 71: 462–475., 594–614., 703–721.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 20.

1933: A Bakony botanikai ritkaságai közül a szentgáli tiszafaállomány, a burok-völgyi győzedelmes hagyma („kígyóhagyma”, *Allium victorialis*), az Esztergáli-völgy cifra kankalinja (*Primula auricula*), a Kab-hegyről a sárga sásliliom (*Hemerocallis lilioasphodelus*), a hegység erdeiben jellemző babérboroszlán (*Daphne laureola*), a bakonyaljai illatos („jóillatú”) hagyma (*Allium suaveolens*) és a Balatonkenese mellett előkerült buglyos tátorján (*Crambe tataria*) kapott helyet Földvály (1933) újabb dolgozatában, sok további faj említése mellett.

Győzedelmes hagyma (*Allium victorialis*) a bakonyban

Irodalom

- Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKG Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.
- Földvály M. 1933: A Bakony-hegység és a Bakonyalja természeti emlékei. – Erdészeti Lapok 72: 20–35., 321–331., 510–527., 662–672., 799–814., 943–953., 1023–1033.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 21.

1930-as évek: Egy növényfaj jogi kényszer nélkül megvalósult megóvásának egyik legszebb hazai példája a volgamenti hérics (*Adonis vologensis*) egyik Békés megyei állományának története. A Magyar Királyi Államvasutak az 1930-as években a vasúti pályát a ritka növényfaj lelőhelyén, az azt 1935-ben a robogó vonatról észrevevő, majd a helyszínre gyalog visszatérő Herkner Zoltán vasúti főmérnök javaslatára, néhány méterrel odébb helyezte (Jávorka 1935). A növényt Jávorka – helyesen – a volgamenti hériccselel azonosította, ám később növényünk megnevezésére a tavaszi és a volgamenti hérics hibridjeként létrejött, a kolozsvári Szénafűről leírt *Adonis transsylvanicus*, *Adonis ×hybrida*, illetve erdélyi hérics neveket kezdték használni. Több jogszabályban is ezen a néven szerepelt. Mára azonban genetikai módszerekkel tisztázták (Sramkó et al. 2012; Sramkó 2012), hogy növényünk nem hibridogén eredetű, hanem valóban azonos a sztyepzónában elterjedt volgamenti hériccselel.

Illusztráció: Jakab Gusztáv.

Irodalom

- Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKG Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.
- Jávorka S. 1935: Újabb érdekes növényelőfordulások. Az *Adonis vologensis* Stev. a Magyar Alföldön. – Botanikai Közlemények 32: 161–163.
- Sramkó G. et al. 2012: A csorvási hérics filogenetikai helyzetének molekuláris és morfometriai vizsgálata. – Kitaibelia 17: 55.
- Sramkó G. 2012: Volgamenti vagy erdélyi hérics él Csorváson? – In: Jakab G. (szerk.): A Körös-Maros Nemzeti Park növényvilága. A Körös-Maros Nemzeti Park természeti értékei 1. – Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság, Szarvas. pp.: 376–377.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 22.

1934: Földváry (1934) Felsődunántúli természeti emlékek című cikksorozatában védendő növénynek javasolja Sopron környékén többek között az erdei ciklámen (*Cyclamen purpurascens*), a szívlevelű gubóvirág (*Globularia cordifolia*), az erdei papucskosbor (*Cypripedium calceolus*), a sziklai benge (*Rhamnus saxatilis*), a lisztes kankalin (*Primula farinosa*), a légybangó (*Ophrys insectifera*), a lápi hízóka (*Pinguicula vulgaris*), a fehér zászpa (*Veratrum album*), az osztrák borzamaz (*Pleurospermum austriacum*), az enyves aszat (*Cirsium erisithales*) fajokat. A Fertő tó mellől a tengerparti szittyót (*Juncus maritimus*), a Győr környéki homokpusztákról a homoki nősziromot (*Iris humilis*), a henye boroszlánt (*Daphne cneorum*), a kései szegfűt (*Dianthus serotinus*) említette. „Minden eszközzel meg kell védenünk dr. Boros Ádám által a Vérteshegységben [...] felfedezett *Primula auricula*-t, a havasi medvefűt, [...] amelynek társaságában még több érdekes növény van.” Igen fontosnak tartja többek között a Nagyhörcsökpuszta határában található gyapjas pamacslaboda (*Krascheninnikovia ceratoides*), a „Pilishegy sziklaélén termő” magyarföldi husáng (*Ferula sadleriana*) megvédését. Kiemelt értékűként kezeli a pilisi *Linum dolomiticum* termőhelyét a Kis-Szénáson, a sárgás habszegfű (*Silene flavescens*) egyetlen előfordulását a Gellérthegyen. A napjainkra kipusztult törökpirosítót (*Peganum harmala*) is védelemre javasolja, amelyről már akkor tudták, hogy kultúrreliktum lehet: „a Szent Gellérthegy déli oldalán a fügefácskák szomszédságában él, a török megszállásból származik”. A Pomáz feletti Kő-hegy füves tetejének botanikai érdekből való megvédését kívánja a kir. magyar Természettudományi Társulat Növénytan Szakosztálya azért, mert ott több ritka növény él: hosszúfüzérű harangvirág (*Campanula macrostachya*), hegyi homokhúr (*Arenaria procera*), a tetőn levő tóban pedig érdekes mocsári vegetáció díszlik, kiemelve a buglyos boglárka (*Ranunculus polyphyllus*) jelentőségét, védelemre érdemes voltát.

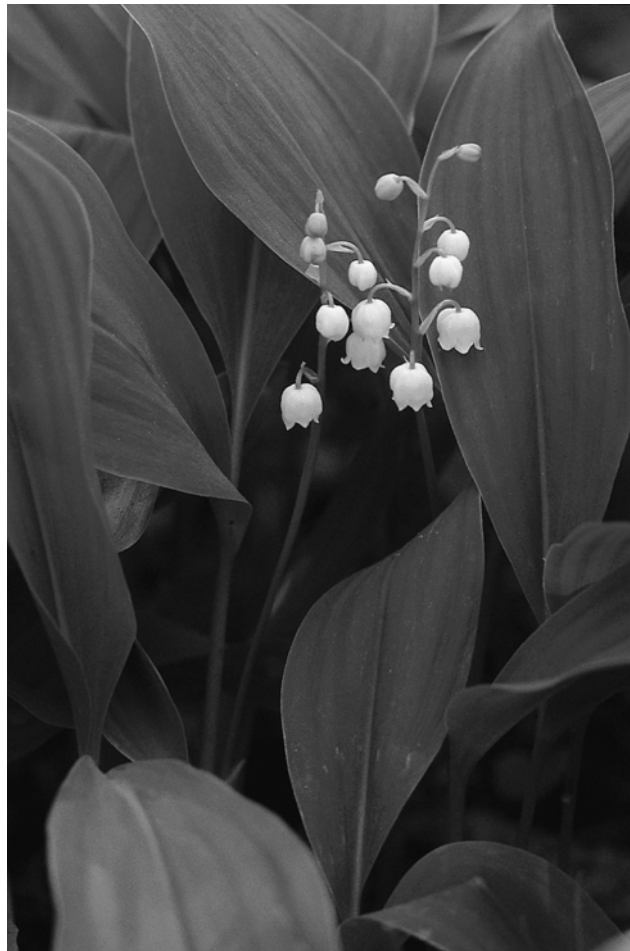
Sárgás habszegfű

Irodalom

- Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKG Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.
- Földváry M. 1934: Felsődunántúli természeti emlék. B. Nevezetes, ritka növények lelőhelyei. – Erdészeti Lapok 73: 821–930.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 23.

1934: A Dunántúli Turista Egyesület vezetőségének kezdeményezésére Sopron város törvényhatósága elfogadott egy rendeletet „egyes növények és virágok védelméről”. Ennek értelmében az erdei ciklámen (*Cyclamen purpurascens*), az erdei papucskosbor (*Cypripedium calceolus*), valamint néhány tömegesen gyűjtött faj (májusi gyöngyvirág, kislevelű hárs, madárberkenye, erdei pajzsika) faji szinten megvalósuló helyi hatósági védelmet kapott (Varga 1936).

Májusi gyöngyvirág

Irodalom

- Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.
- Varga L. 1936: Sopron környékének hatóságilag védett növényei. – Természettudományi Közöny 68: 433–434.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 24.

1930-as évek: Feltehetően Kaán (1931) és Földvály (1934) munkái hívták fel gróf Karácsonyi-Keglevich Imre (1897–1967), Vörösvár (azaz Pilisvörösvár) „utolsó kegyura” figyelmét a „dolomitlakó len” (*Linum dolomiticum*) élőhelyének unikális voltára. Mivel a terület, Pilisszentiván község határa a saját grófi uradalmához tartozott, a lelőhelyet „önként védelmébe vette”, és kíméletéről gondoskodott (Gombocz 1935).

Pilisi len

gróf Karácsonyi-Keglevich Imre

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKG Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Gombocz E. 1935: Az első hatóságilag védett növény hazánkban. – Természettudományi Közöny 67: 106–108.

Kaán K. 1931: A természetvédelem és a természeti emlékek. – Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt., Budapest.

Földvály M. 1934: Felsődunántúli természeti emlék. B. Nevezetes, ritka növények lelőhelyei. – Erdészeti Lapok 73: 821–930.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 25.

1935: Az 1935. évi IV. törvénycikk az erdők védelméről és a természet védelméről egységes szabályozási rendszert teremtett az erdők kezelésére, használatára. A törvény lehetőséget adott a védett területek kijelölésére, értékek védetté nyilvánítására is.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 26.

1935: A Nagyharsányi-hegy (ma: Szársomlyó) déli lejtőjén Pénzes Antal (1895–1984) és Horvát Adolf Olivér (1907–2006) vezetésével a község főjegyzője (Ihász Lajos), bírása (Bakos Lajos) és legeltetési társulatának elnöke (Gölöncsér Sándor) a Nemzeti Múzeum Növénytárának útmutatásai alapján kijelölték („körülcölöpözték”) és természeti emlékké nyilvánították a magyar kikerics (*Colchicum hungaricum*) termőhelyeit, pontosabban azokat az élőhelyfoltokat, ahol a növény virágzó egyedeit észlelték (Gombocz 1935).

Magyar kikerics

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKG Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Gombocz E. 1935: Az első hatóságilag védett növény hazánkban. – Természettudományi Közlöny 67: 106–108.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 27.

1938: Soó Rezső (1903–1980) botanikusprofesszor szorgalmazására, a debreceni egyetemi Növénytani Intézet közreműködésének köszönhetően a földművelésügyi tárca Bátorliget legértékesebb részeit (mintegy 40 katasztrális holdnyi – azaz mintegy 23 hektárnyi területet) 56 ezer pengőért megvásárolta. E négy, egymástól elkülönülő terület állami tulajdonba kerülése jelentette az első lépést Bátorliget védelme felé. Az ezt követő mintegy másfél évtizedben a magyar botanikusok, algológusok, mikológusok, palinológusok és az állatvilág legkülönbözőbb csoportjait vizsgáló zoológusok rendkívül alaposan feltárták Bátorliget élővilágát. Ennek a munkának az eredményei egy közel félezer oldalas monográfiában láttak napvilágot (Székessy 1953). Összesen tizennégy, a tudomány előtt addig ismeretlen állatfajt és három alfajt (ostorosokat, víziatkákat, százlábúakat, ikerszelvényeseket, bogarakat, hártýásszárnyúakat és lepkéket) írtak le Bátorligetről.

Zergeboglár Bátorligeten (Simon Tibor felvétele)

Irodalom

- Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKG Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.
- Székessy V. (szerk.) 1953: Bátorliget élővilága. – Akadémiai Kiadó, Budapest.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 28.

1939: Földváry tanulmánysorozatának Debrecen környékével foglalkozó részében (Földváry 1939) a Soó Rezső és Tamássy Géza (1887–1971) tiszti főorvos, botanikus által védelemre javasolt növényfajokat – tavaszi kikerics (*Colchicum vernalis*), tarka sáfrány (*Crocus reticulatus*), magyar nőszirm (*Iris aphylla*) – sorjázza több előfordulási helyről, továbbá ebben a munkában jelenik meg védendő értéként a magyar kökörcsin (*Pulsatilla flavescens*) is a Bánki-erdőből és Halápról.

Tavaszi kikerics Hosszúpályi határából

Irodalom

- Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKG Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.
- Földváry M. 1939: Az első védett természeti emlékek Debrecen város birtokán. – Természettudományi Közöny 71: 647–650.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 29.

1939: Egyes területek és egyes fajok bizonyos előfordulási helyeinek ismerete és védelmét szolgáló ismertetése nagyban segítette hazánk természeti örökségének fennmaradását. A területi alapú, törvényi szinten kihirdetett védelem a debreceni Nagyerdő egy kisebb részének védetté nyilvánításával kezdődött, 1939-ben. (A Magyar Királyi Földművelésügyi Miniszter 115.158/1939. sz. rendelkezése a Debreceni Nagyerdő természetvédelmi területté nyilvánításáról.)

Részlet a debreceni nagyerdőből (Demeter László felvétele)

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 30.

1940: A Pótharaszti-puszt (ma Csévharaszt) 105 hektáros területét 1940-ben nyilvánította védetté az Országos Természetvédelmi Tanács 118. 136/1939. számú határozata. Ez is a Kaán Károly által rezervációra javasolt területek közé tartozott, innen írta le a Magyarország természettudományos feltárásában élenjáró polihisztor magyar botanikus, Kitaibel Pál (1757–1817) a tartós szegfűvet (*Dianthus diutinus*). A Pótharaszti-puszt egykor Nagykőrös városához tartozott. Mintegy 12 ezer hektáros kiterjedésével az Alföld egyik legnagyobb összefüggő erdőtömbje. Dezső Kázmér (1883–1959), 1924 és 1944 között Nagykőrös polgármestere a puszt bejárására meghívott tudósok és újságírók előtt így jellemezte a vidéket: „Ez a hatalmas puszt csupán 22 kilométerre van a Budapesti Kálvin tértől, tehát valósággal a főváros torkában és tőle mégis megközelíthetetlen távolságban, mert az odavezető homokos út teljességgel járhatatlan.”

Kitaibel Pál (illusztráció: Jablonczay Kálmán, Molnár V. 2007 művéből)

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 31.

1941: A „szentendrei rózsza” („*Rosa sancti-andrae*”, ma: *Rosa villosa*) Szentendre határában ismert termőhelyének védetté nyilvánítása. (A Magyar Királyi Földművelésügyi Miniszter 505.507/1941. sz. rendelkezése a Szentendrei rózsza termőhelyének természetvédelmi területté nyilvánításáról.) A rózsabokorra 1920-ban, egy építkezés során Trautmann Róbert (1873–1953) építésszmérnök-ácsmester, műkedvelő botanikus figyelt fel, és küldött belőle mintát Degen Árpádnak, aki elismert rodológus is volt.

„Szentendrei rózsza”

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 32.

1943: Földvály Miksa beszámolt a hazánkban addig sikeresen védetté nyilvánított területekről (összesen 78 helyszínen). Ritka növényeink akkor ismert előfordulásai közül ebben a kataszterben jelent meg többek között a győrszentiváni homokpusztákon élő henye boroszlán (*Daphne cneorum*), az erdei papucskosbor (*Cypripedium calceolus*) és a sziklai benge (*Rhamnus saxatilis*) soproni élőhelye, továbbá a magyarföldi husáng (*Ferula sadleriana*) nagymarosi és pilisi élőhelye (Földvály 1943).

A henye boroszlán termőhelye a Kisalföldön

Irodalom

- Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.
- Földvály M. 1943: Hazai védett természeti emlékek. – Pótfüzetek a Természettudományi Közleményekhez 75: 74–81.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 33.

1951: A rendkívül értékes élővilággal rendelkező, dolomit alapkőzetű Kis- és Nagy-Szénás 119,7 hektárnyi területének védetté nyilvánítása a pilisi len (*Linum dolomiticum*) állomány hatósági megóvásának kezdete is egyben (OTVH 709/1951, 719/1951; Dobolyi & Kézdy 2008). A dolomit alapkőzetű Szénások növényzete igen értékes. A legjellemzőbb élőhelyek a nyílt és zárt dolomitsziklagyeppek, lejtősztyepprétek, a molyhos tölgyes karsztbokorerdők. Az erdőrezervátumnak minősülő terület a Kis- és Nagy-Szénáson együttesen 120,4 hektár, amiből a magterület 41,1 hektárt tesz ki. A Kis-Szénás 1995-ben nyerte el az Európa Diplomát (European Diploma of Protected Areas), amely a védett területek számára adható legmagasabb európai díj a kiemelt európai jelentőségű biológiai, geológiai és/vagy tájképi értékeket hordozó védett területek elismerésére.

Irodalom

- Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKG Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.
- Dobolyi K. & Kézdy P. 2008: Természetvédelem és kutatás a Szénás-hegycsoporton. – Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Budapest.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 34.

1962: A területi védelem a ritka növényfajok ismert előfordulásainak megóvását többé-kevésbé eredményesen szolgálta, de egyre világosabban látszott, hogy faji szinten érvényesíthető jogi védelemre is szükség van, különösen az aktuálisan ismeretlen, illetve nem védett területeken élő állományok megóvása érdekében. Egyes madárfajok védetté nyilvánítása már 1901-ben megvalósult, de növényfajok esetében csak az 1960-as és 1970-es években készültek szisztematikus összeállítások a faji szintű védettség elérése érdekében. Horváth Ernő (1929–1990) muzeológus és Jeanplong József (1919–2006) botanikus közös munkájával (Horváth & Jeanplong 1962), Vas megye védelemre érdemes fajainak felsorolásával indult ez az időszak.

Horváth Ernő és Jeanplong József

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Horváth E. & Jeanplong J. 1962: Vas megye ritka és védelmet érdemlő növényei. – Vasi Szemle 16: 19–42.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 35.

1971: A buglyos tátorján (*Crambe tataria*) előfordulásának köszönhető a „Balatonkenesei tátorjános” területének természetvédelmi területté nyilvánítása (OTVH 402/1971). A korábbi évszázadokban jóval elterjedtebb, majd országszerte megfogyatkozott fajnak a 20. század elején már nem volt ismert hazai előfordulása, emiatt kipusztultnak hitték. Egészen addig, amíg Goszleth Ernő (1881–1957) fővárosi főjegyző és lelkes turista fel nem fedezte Balatonkenese melletti állományát, és értesítette erről Jávorka Sándort (Jávorka 1932).

Buglyos tátorján (*Crambe tataria*)

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Jávorka S. 1932: A tátorján Magyarországon. – Természettudományi Közlöny 64: 428–432.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 36.

1971: Növényfajra vonatkozóan 1971-ben, az erdélyi héric (ma: volgamenti héric) védetté nyilvánításával született meg az első, kifejezetten egy ritka növényfaj megőrzésére, védelmére irányuló határozat az erdélyi héric termőhelyének természetvédelmi területté nyilvánításáról (OTVH 403/1971).

Volgamenti héric (*Adonis vologensis*) Csorváson

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKG Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 37.

1974: Kovács Margit (1930–2010) botanikus, növényökológus, agrobotanikus, a magyarországi láprétek szakértője és Priszter Szaniszló (1917–2011) jogász, botanikus, tudománytörténész, a növények nevezéktanának és terminológiájának vezető magyarországi szaktekintélye értékelték a flóra és a vegetáció változását Magyarországon az utóbbi száz év során. Felhívták a figyelmet a flóra elszegényedésére, és sürgették a védendő növényfajok jegyzékének összeállítását. Akkori javaslatuk közel négyszáz faj vagy alfaj, illetve további 22 fajcsoport, nemzetség, illetve család fajainak védelmét tartotta indokoltnak. 36 faj esetében „azonnali, teljes védelmet” tartottak kívánatosnak.

Kovács Margit

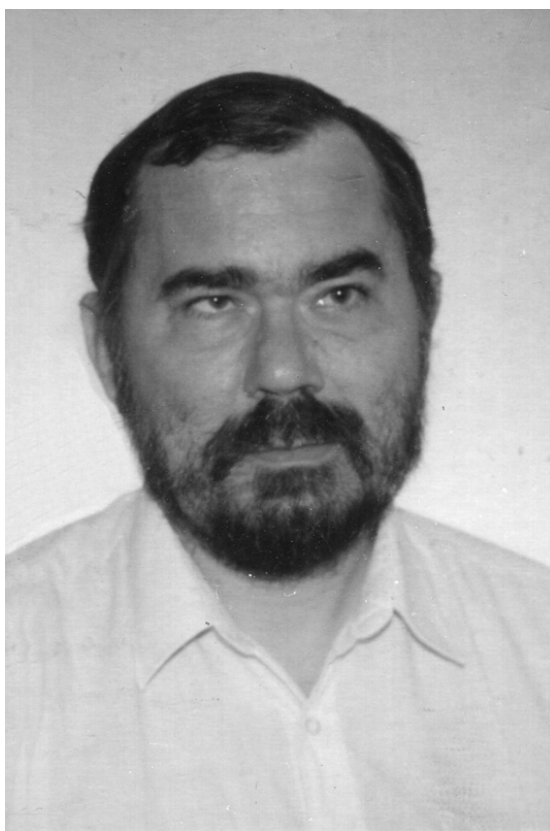
Priszter Szaniszló

Irodalom

- Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.
- Kovács M. & Priszter Sz. 1974: A flóra és a vegetáció változása Magyarországon az utolsó száz évben. – Botanikai Közlemények 61: 185–197.
- Kovács M. & Priszter Sz. 1974: Pusztuló növényvilágunk. – Búvár 29: 329–332.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 38.

1975: Németh Ferenc (1951–2001), az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal botanikai főfelügyelője elkezdte kidolgozni a hazai növényfajok jogszabályi védelmének szakmai alapjait, és listát készített Magyarország endemikus, pannon jellegű, reliktum- és ritka növényfajairól. (A jogszabálytervezet első változataiban a védett fajok esetében három különböző eszmei érték szerepelt: szálankénti szedés, csokorba gyűjtés és tövestől történt kiadás esetére.) Emellett széles körű ismeretterjesztő tevékenységet folytatott, például Védett növényeink címmel tartott audiovizuális műsort a TIT Természettudományi Stúdióban. E diabemutató Magyarország védendő növényeiről és élőhelyeiről szólt, illetve az egyes ritkaságok jellemző hazai előfordulásait mutatta be. Közel nyolcvan ismeretterjesztő cikket adott közre, legnagyobbbrészt növényritkaságainkról. Védett növénynemzetségeink és Legjellemzőbb élőhelyeink címmel cikksorozatot írt a Búvár (később: TermészetBúvár) folyóiratban.

Németh Ferenc

Németh Ferenc hagyatékából

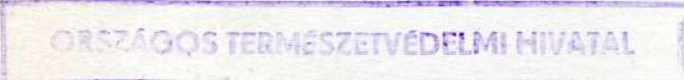
A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 39.

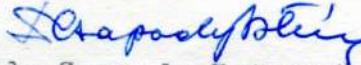
1976: Csapody István (1930–2002) erdőmérnök-botanikus az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal részére 424 fajt tartalmazó részletes javaslatot készített a védelemre szoruló növényfajokról. Összegyűjtötte a fajokról rendelkezésre álló információkat, elterjedési és veszélyeztetettségi adatokat.

1977: Kovács Margit és Priszter Szaniszló is összeállítottak – Szodfridt István (1930–2011) és Csapody István erdész-botanikusok közreműködésével – egy jegyzéket a védendő növényfajokról és növénytársulásokról (Kovács et al. 1977). A növényfajok esetében a fajlista kialakításának szempontjai között a földrajzi jelleg és a ritkaság voltak elsődlegesek, így a magyar flóra bennszülött fajai, korábbi klímaidőszakok maradványfajai és a valamilyen okból erősen megritkult növényfajok teszik ki a több mint ötszáz taxonból álló lista jelentős részét.

Ügyiratszám: VII- 121 /1976.	 Országos Természetvédelmi Hivatal Soproni Felügyelői Körzet 9400 Sopron, Pf. 199	Tárgy: Védett egysziki növényfajok.
Ügyintézőnk:	Tresó Elemér elvtársnak	Ügyintéző:
Sopron, 1976. június 1.	a Fejlesztési Főosztály vezetőjének	Hiv. sz.:
	B U D A P E S T	Mell.:

A hazai flóra védendő növényfajaira vonatkozó előmunkálatok 2. részét, amely 115 egysziki növényfaj adatait /név, kódszám, elterjedés, védettségi indoklása, kategorizálás/ tartalmazza, csatoltan tisztelettel betérjesztem.

1976 JUN 04 Mell.: /

/ dr. Csapody István/
természetvédelmi felügyelő

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKG Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Kovács M. et al. 1977: Védelmet kívánó növényfajaink és növénytársulásaink. – MTA Biológiai Osztályának Közleményei 20: 161–194.

Csapody I. 1976: Magyarország védelemre javasolt növényeinek névsora. – OKTH, Budapest (kézirat).

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 40.

1978: Az 1978 áprilisában és 1980 júniusában az ország tapasztalt terepbotanikusainak (Borhidi Attila, Csapody István; Fekete Gábor, Horánszky András, Jakucs Pál, Kovács Margit, Németh Ferenc, Pócs Tamás, Priszter Szaniszló, Simon Tibor, Szujkóné Lacza Júlia, Vida Gábor, Zólyomi Bálint) részvételével lezajlott vitaülések eredményeképp alakult ki a védelemre javasolt növényfajok első konszenzusos listája (368 faj), amelyet a készülő jogi szabályozáshoz terveztek felhasználni (Molnár V. 1999).

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Molnár V. A. 1999: A magyar növényvilág védelme. – In: Farkas S. (szerk.): Magyarország védett növényei. – Mezőgazda Kiadó, Budapest. pp.: 14–25.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérőföldkövei 41.

1979: Megjelent egy OKTH (Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal) utasítás, amelynek a függeléke már listázza a fokozottan védett növényeket (13 fajt), igaz, még pénzben kifejezett érték nélkül (Tanácsok Közlönye 28/33). A rendelet 4. számú mellékletében felsorolt fokozottan védett növények a következők (akkor használt magyar és tudományos néven): bánsági bazsarózsa (*Paeonia officinalis* subsp.

banatica), cifra kankalin (*Primula auricula* subsp. *hungarica*), egyhajú virág (*Bulbocodium vernum* subsp. *versicolor*), erdélyi (volgamenti) hérics (*Adonis transsylvanicus*), husáng (*Ferula sadleriana*), lisztes kankalin (*Primula farinosa* subsp. *alpigena*), magyar kikerics (*Colchicum hungaricum*), magyar nőszirm (*Iris aphylla* subsp. *hungarica*), mocsári kardvirág (*Gladiolus palustris*), pilisi len (*Linum dolomiticum*), rozsdás gyűszűvirág (*Digitalis ferruginea*), tátogó kökörcsin (*Pulsatilla patens*) és tornai vértő (*Onosma tornensis*).

Lisztes kankalin (*Primula farinosa*)

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 42.

1982: 1/1982. (III. 15.) OKTH rendelkezés a védett és fokozottan védett növény- és állatfajokról, egyedeik értékéről, a fokozottan védett barlangok körének megállapításáról, valamint egyes védett állatfajokkal kapcsolatos korlátozások és tilalmak alóli felmentésekről. A faji védelem hosszú ideje húzódó kérdése szélesebb körben e rendelet megszületésével vette kezdetét, ekkor 340 hazai növényfaj védettségét jegyezték be, ezen belül 30 faj fokozottan védett státuszt kapott.

MAGYAR			KÖZLÖNY	
A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG HIVATALOS LAPJA				
Budapest,	TARTALOMJEGYZÉK			Oldal
1982. március 15.,		Személyi rész	— — — — —	163
hétfő	1982. évi 4. tvr.	A természetvédelemről	— — — — —	165
14. szám	3/1982. NET hat.	Az Országgyűlés összehívásáról	— — — — —	171
Ara: 4,— Ft	8/1982. (III. 15.) MT rend.	A természetvédelemről szóló 1982. évi 4. számú törvényerejű rendelet végrehajtásáról	— — — — —	171
	1/1982. (III. 15.) OKTH	A védett és fokozottan védett növény- és állatfajokról, egyedeik értékéről, a fokozottan védett barlangok körének megállapításáról, valamint egyes védett állatfajokkal kapcsolatos korlátozások és tilalmak alóli felmentésekről	— — — — —	179

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 43.

1982: Csapody István összeállításában, a Gondolat Kiadó gondozásában megjelent az első könyv hazánk védett növényeiről (Csapody 1982). A kötetben az akkor védett növényfajaink fele, 180 faj igen részletes ismertetésére vállalkozott a szerző. A növény felismerését segítő leírás, a virágzási idő, az elterjedés, a jellemző élőhelyek, az ismert hazai előfordulások ismertetése mellett védelemmel, megórással kapcsolatos ismeretek és nemzetközi tapasztalatok is helyet kaptak a könyvben. A kötet szakszerűen és közérthetően adja közre a szerzőnek a hazai növényritkaságok védetté nyilvánításának előkészítése során összegyűjtött információit. A mű illusztrációit Vajda Ernő és Vajda László terepen készített, mesterien kivitelezett fekete-fehér felvételei és Csapody Vera (1890–1985) akvarelljei adják. Csapody Vera a szerző nagynénje, eredeti végzettségét tekintve fizika-mennyiségtan szakos tanár, a budapesti tudományegyetemen első nőként szerzett diplomát, majd növénytanból doktorált 1932-ben, Szegeden.

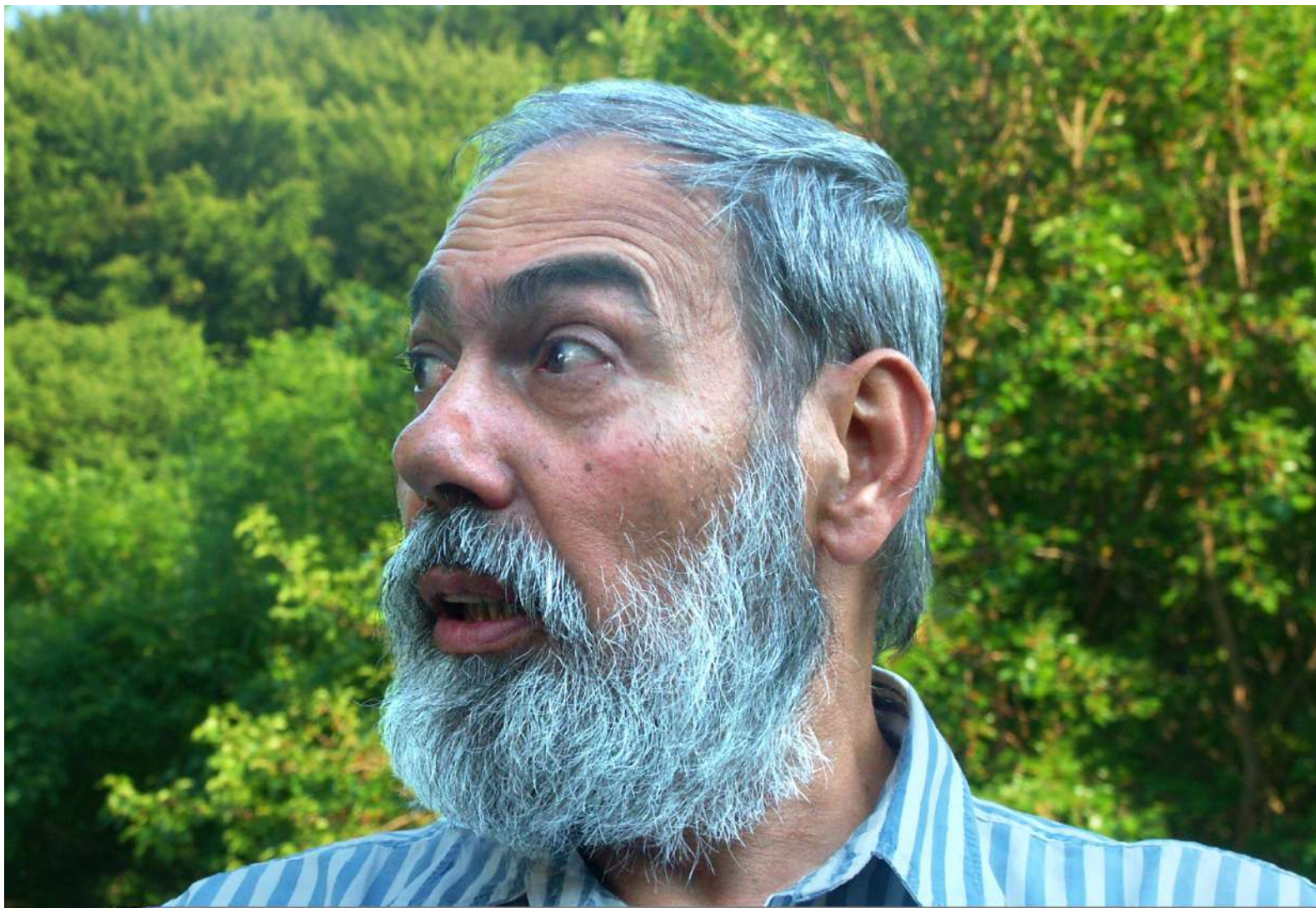
Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megórássának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKG Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Csapody I. 1982: Védett növényeink. – Gondolat, Budapest.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 44.

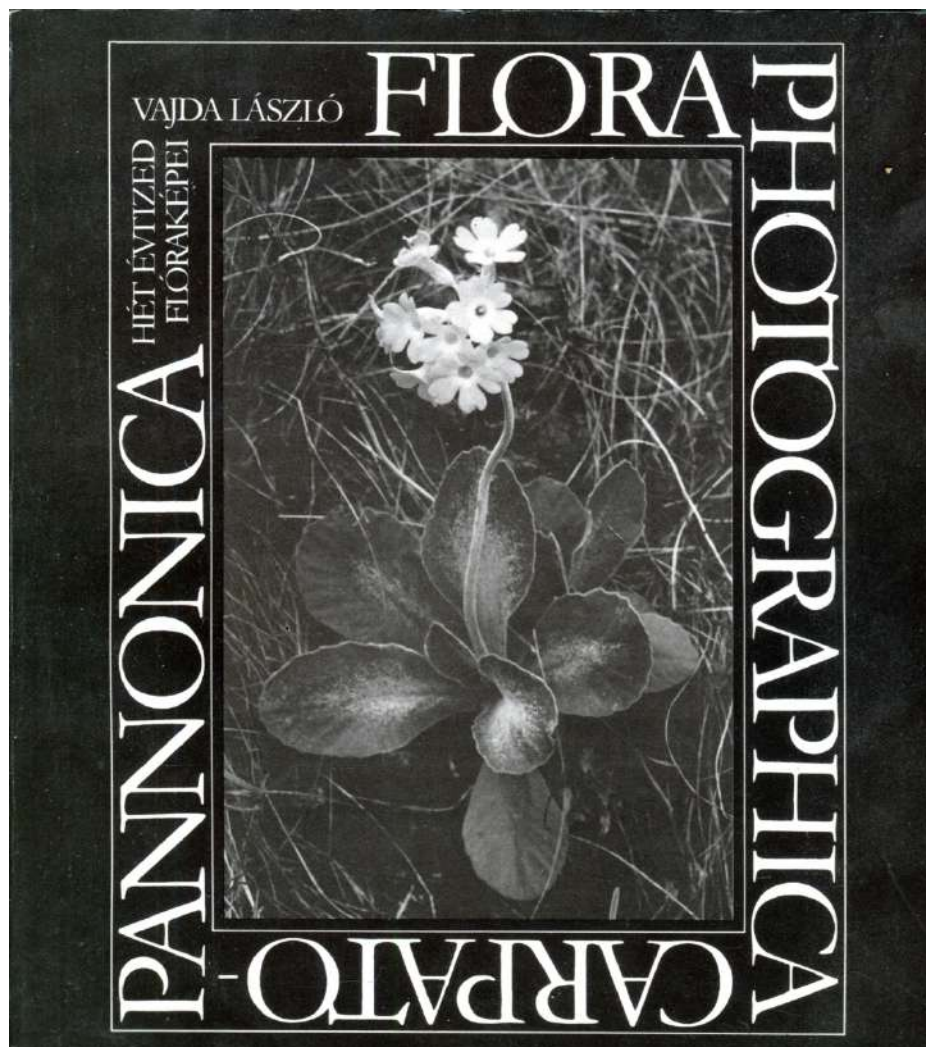
1982: Védett növényfajainkról megjelent az első színes fényképfelvételekkel illusztrált kiadvány *Ne bánts a virágot* címmel (Németh & Seregélyes 1982). Németh Ferenc és Seregélyes Tibor (1949–2005) növényfotói később az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal által kiadott plakátokon, valamint számos botanikai és természetvédelmi kiadványban is megjelentek. Fényképeiken nőtt fel az 1980-as, 1990-es évek biológusnemzedéke és napjaink növényfotósainak egy része is. A védett fajok felsorolásán és néhány kiválasztott ritkaság növényföldrajzi szemléletű bemutatásán túl ebben a kis kötetben jelent meg az első hazai vörös lista. Ez még nem a hazai státuszon alapult, hanem az IUCN (Nemzetközi Természetvédelmi Unió) európai fajokra vonatkozó vörös listájának Magyarországon is előforduló 52 fajt sorolta fel.

Seregélyes Tibor Söjtörön 2005 nyarán (Óvári Miklós felvétele)

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 45.

1984: Vajda László egykori sóhivatali tisztviselő, autodidakta botanikus és mohakutató közel hetven éven át fényképezte, dokumentálta a Kárpát-medencei növényvilág változatosságát és a flóra ritkaságait. Életművéből készült egy kis válogatás, amely a Képzőművészeti Kiadó gondozásában jelent meg 94 éves korában, Flora photographica Carpato-Pannonica. Hét évtized flóráképei címmel (Vajda 1984). A Pannon-térség és az azt övező magashegységek néhány különleges és gyakori növényfaját bemutató fotóalbummal évszázados időutazásra indulhatunk, azóta eltűnt ritkaságokban gyönyörködhetünk. A kötet nem csak egy gazdag fotós életmű kivonata. Németh Ferenc és Debreczy Zsolt leírásai a biológiai témájú ismeretterjesztés széles skáláján mozognak, az egyes fajok felfedezéstörténetéről, elterjedéséről, történeti-növényföldrajzi jelentőségéről is sok érdekességet megtudhat az olvasó.

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Vajda L. 1984: Flora photographica Carpato-Pannonica. Hét évtized flóráképei. – Képzőművészeti Kiadó, Budapest.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 46.

1986: Magyarország az 1986. évi 15. törvényerejű rendeletben hirdette ki, hogy csatlakozott a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló Washingtoni Egyezményhez (CITES – Convention on International Trade in Endangered Species, Washington, USA, 1973). Az egyezmény II. függelékében szerepel a kosborfélék teljes családja (Orchidaceae), végrehajtási szabályait a 4/1990. (XII. 7.) KTM rendelet tartalmazza.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 47.

1988: 7/1988. (X. 1.) KVM rendelet a védett és fokozottan védett növény- és állatfajokról, egyedeik értékéről. Megjelent a védett növények fajlistájának első bővítése és egyes fajok státuszának módosítása az MTA Botanikai Bizottságának javaslatai alapján. A védett növényfajok köre 75 fajjal bővült, a védett fajok száma 384-re, a fokozottan védetteké 31-re nőtt. Többek között ekkor lett védett számos orchideafajunk is – mint a madársisak- (Cephalanthera), nőszőfű- (Epipactis), sarkvirág- (Platanthera) fajok, a madárfészek- békakonty (*Neottia nidus-avis*) –, amelyek védeltségét és kereskedelmének korlátozását hazánknak a Washingtoni Egyezményhez történt csatlakozása tette szükségessé (Molnár V. 1999). Védelmet kaptak még például a cseh és fiókas tyúktaréj (*Gagea bohemica*, *G. spathacea*), tűzikéink (*Leucojum vernum*, *L. aestivum*), a havasi éger (*Alnus viridis*) és a fekete galagonya (*Crataegus nigra*).

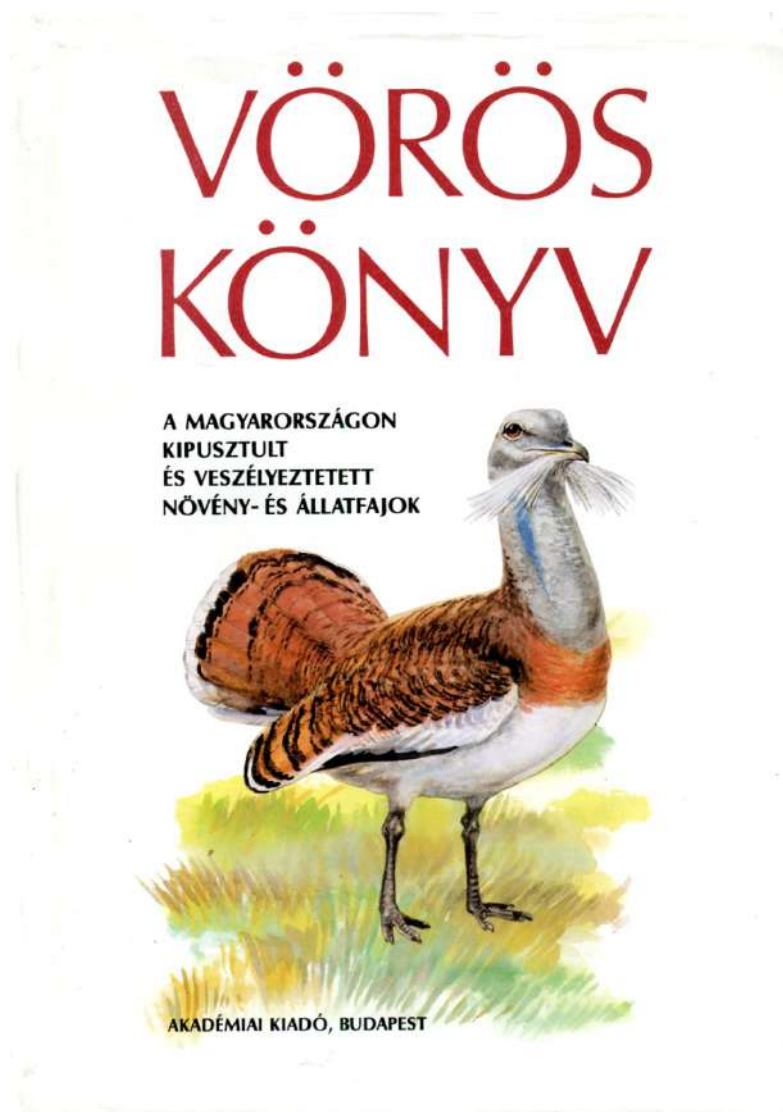
Fehér madársisak

Irodalom

- Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.
- Molnár V. A. 1999: A magyar növényvilág védelme. – In: Farkas S. (szerk.): Magyarország védett növényei. – Mezőgazda Kiadó, Budapest. pp.: 14–25.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 48.

1989: Megjelent hazánkban az első, máig egyetlen Vörös könyv, a Magyarországon kipusztult és veszélyeztetett növény- és állatfajokat ismertető összeállítás (Rakonczay 1989). A kötetben a hajtásos növények bemutatása Németh Ferenc munkája, a növényekről készült tusrajzokat, akvarelleket Gyurkó Gizella készítette. Az első hazai vörös könyv 41 veszélyeztetett növényfaj részletes bemutatásán túl közölte növényfajaink vörös listáját. A fajok veszélyeztetettségére vonatkozóan Németh Ferenc ebben a műben javasolt egy kategóriarendszert (K – kipusztult 36 faj; KV – a kipusztulás közvetlen veszélyébe került 41 faj; AV – aktuálisan veszélyeztetett 127 faj; PV – potenciálisan veszélyeztetett 386 faj). A magyarországi Vörös könyv listájának tudományos alapozásaként kidolgozott értékelési rendszer (Németh 1980) a következő tényezőket vette figyelembe: a génkészlet pótolhatatlansága (filogenetikai elszigeteltség, áreanagyság, áreadiszjunktság, hazai előfordulások kora); a veszélyeztetettség mértékének jellemzői (a hazai állományok kiterjedése, nagyságrendje, terjeszkedési-pusztulási tendencia, degradációtűrés); a hazai össznépesség veszélyeztetettsége és a világállomány veszélyeztetettsége.

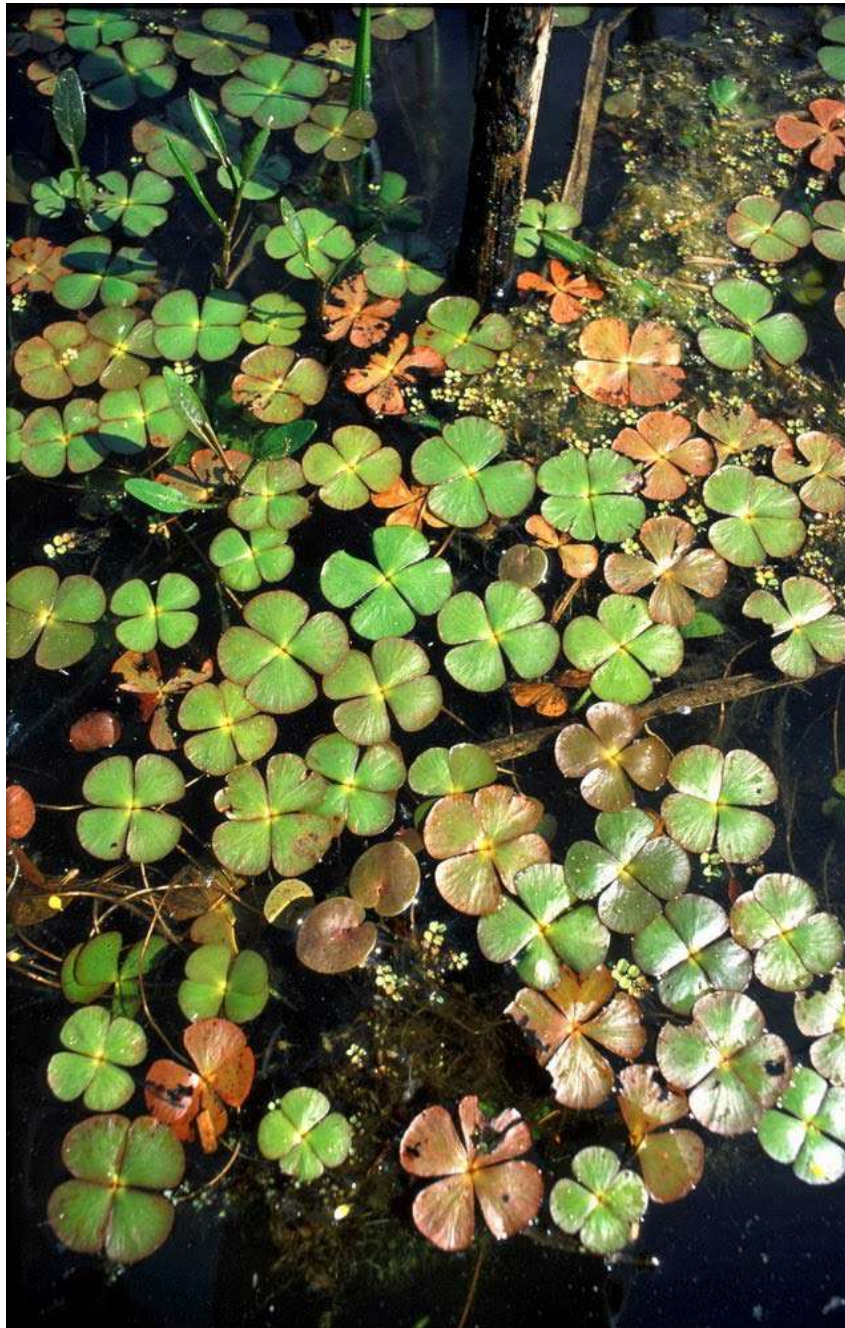

Irodalom

- Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKG Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.
- Rakonczay Z. (szerk.) 1989: Vörös Könyv. Magyarországon kipusztult és veszélyeztetett növény- és állatfajok. – Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Németh F. 1980: A Vörös Lista és kódolása. – Kézirat. Módosítva megjelent: In: Horváth F. et al.: Flóra Adatbázis 1.2. Taxonlista és attribútum állomány. – MTA ÖBKI, Vácrátót. pp.: 43–50.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 49.

1990: Magyarország 1989-ben csatlakozott „Az európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyek védelméről” szóló 1979-es Berni Egyezményhez, ennek közzétételére 1990-ben került sor. Az Egyezmény I. függelékében 18 hazánkban honos növényfaj szerepel: *Aldrovanda vesiculosa*, *Angelica palustris*, *Helosciadium repens*, *Botrychium matricariifolium*, *B. multifidum*, *Caldesia parnassifolia*, *Colchicum arenarium*, *Cypripedium calceolus*, *Dianthus serotinus*, *Dracocephalum austriacum*, *Ferula sadleriana*, *Himantoglossum jankae*, *Ligularia sibirica*, *Lindernia procumbens*, *Linum dolomiticum*, *Liparis loeselii*, *Marsilea quadrifolia*, *Noccaea jankae*, *Onosma viridis*, *Paeonia officinalis* subsp. *banatica*, *Pulsatilla patens*, *Salvinia natans*, *Spiranthes aestivalis*, *Trapa natans*, *Typha minima* és *Vincetoxicum pannonicum*.

Mételyfű (*Marsilea quadrifolia*)

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 50.

1991: Bartha Dénes összeállításában megjelent Magyarország veszélyeztetett és védett fa- és cserjefajainak vörös listája (Bartha 1991), amely a fajok ismertetése mellett azokat hazai helyzetük alapján sorolja be az IUCN veszélyeztetettség kategóriáiba. A lista aktualizált változata 2019-ben jelent meg (Bartha 2019).

1992: Egyetemi jegyzetként jelent meg az Útmutató védett növényeink ismeretéhez és gyakorlati védelméhez című összeállítás, amelyben Csapody István és Bartha Dénes az alapfogalmak ismertetésén túl 414 védett növényfajt sorolnak fel, hazai földrajzi elterjedésük és élőhelyválasztásuk vázlatos megadásával (Csapody & Bartha 1992). A szerzőpáros munkájában helyet kap a hazánkból kipusztult fajok, az IUCN listájában szereplő hazai fajok listája, valamint a nem védett, de ritka fásszárú fajok felsorolása. A kötet foglalkozik a gyakorlati természetvédelem kérdéseivel, a különböző élőhelyegyüttesekhez kötődő fajok jellemző veszélyeztető tényezőivel és külön fejezetben Sopron és környéke természetvédelmének történeti és aktuális kérdéseivel is.

Csapody István

Irodalom

- Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.
- Bartha D. 1991: Vörös lista. Magyarország veszélyeztetett és védett fa- és cserjefajai. – Saját kiadás, Szombathely.
- Bartha D. 2019: Vörös lista. Magyarország veszélyeztetett és védett fa- és cserjefajai. – Soproni Egyetemi Kiadó, Sopron.
- Csapody I. & Bartha D. 1992: Útmutató védett növényeink ismeretéhez és gyakorlati védelméhez. – Erdészeti és Faipari Egyetem Erdőmérnöki Kar, Sopron.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 51.

1992: Simon Tibor (1926–2020) művein (A magyarországi edényes flóra határozóján, valamint a Csapody Verával közös Kis növényhatározón és a Seregélyes Tiborral közös Növényismereten) nemzedékek nőttek fel. Növényhatározójának (Simon 1992) függelékében társszerzőivel természetvédelmi jelentőség szerinti kategóriákba sorolták a magyar flóra képviselőit, megkülönböztetve a természetes állapotokra utaló (U – unikális fajok, KV – kiemelten védett fajok, V – védett fajok, E – társulásalkotó (edafikátor) fajok, K – kísérő fajok, TP – természetes pionír fajok) és a degradációt jelző fajokat (TZ – természetes zavarástűrő fajok, A – adventív fajok, G – gazdasági növények, GY – gyomfajok). Ebben a védett és fokozottan védett fajok mellett növényzeti örökségünk unikális fajai külön kategóriaként szerepelnek.

Simon Tibor (Csontos et al. 2021 nyomán)

Irodalom

- Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.
- Csontos P. et. al. 2021: In memoriam Simon Tibor (1926–2020). – Botanikai Közlemények 108: 1–26.
- Simon T. 1992: A magyarországi edényes flóra határozója. Harasztok – virágos növények. – Tankönyvkiadó, Budapest.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 52.

1993: 12/1993. (III. 31.) KTM rendelet a védett és fokozottan védett növény- és állatfajokról, egyedeik értékéről, a fokozottan védett barlangok körének megállapításáról, valamint egyes védett állatfajokkal kapcsolatos korlátozások és tilalmak alóli felmentésekről szóló 1/1982. (III. 15.) OKTH rendelkezés módosításáról. Ekkor már 453 hajtásos növényfaj élvezett védelmet, és 52 faj fokozott védettséget. Ekkor lett védett például a fekete, a forrás-, a mirigyes és a zöld fodorka (*Asplenium adiantum-nigrum*, *A. fontanum*, *A. lepidum*, *A. viride*), a téli és tarka zsurló (*Equisetum hyemale*, *E. variegatum*), a négylevelű metelyfű (*Marsilea quadrifolia*), a vízi rucaöröm (*Salvinia natans*), a közönséges tiszafa (*Taxus baccata*), a farkasölő és a méregölő sisakvirág (*Aconitum vulparia*, *A. anthora*), a kövi sulyoktáska (*Aethionema saxatile*) és a vetési konkoly (*Agrostemma githago*), a homoki báránypirosító (*Alkanna tinctoria*), a bükkös kispárlófű (*Aremonia agrimonoides*), valamint lett fokozottan védett faj a közönséges csikófark (*Ephedra distachya*).

Homoki báránypirosító (*Alkanna tinctoria*)

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 53.

1993: Borhidi Attila az Ellenberg-féle ökológiai indikátorszámok magyar flórára adaptált értékei mellett növényfajainkat természetvédelmi szempontból is értékelte. Ritkaságra, érzékenységre és ökológiai tűrőképességre vonatkozó kategóriarendszerében (Borhidi 1993, 1995) a magyar flóra fajait szociális magatartástípusokba – természetes kompetitorok (C), szűk ökológiájú stressztűrők (specialisták, S), tág ökológiájú stressztűrők (generalisták, G), ruderalisok (R): természetes pionírok (NP), zavarástűrő fajok (DT), őshonos gyomok (W), kivadult haszonnövények (I), advenítv, behurcolt gyomok (A), a honos flóra ruderalis kompetitorai (RC), tájidegen, agresszív kompetitorok (AC) – sorolta, és ezekhez természetességi értékszámokat állapított meg. Az unikális és ritka előfordulású fajokat is megkülönböztette.

Borhidi Attila (Zsoldos István felvétele)

Irodalom

- Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.
- Borhidi A. 1993: A magyar flóra szociális magatartás típusai, természetességi és relatív ökológiai értékszámai. – A környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium Természetvédelmi Hivatala és a Janus Pannonius Tudományegyetem Kiadványa, Pécs.
- Borhidi A. 1995: Social behaviour types, the naturalness and relative ecological indicator values of the higher plants in the Hungarian Flora. – *Acta Botanica Hungarica* 39: 97–181.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 54.

1996: 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről.

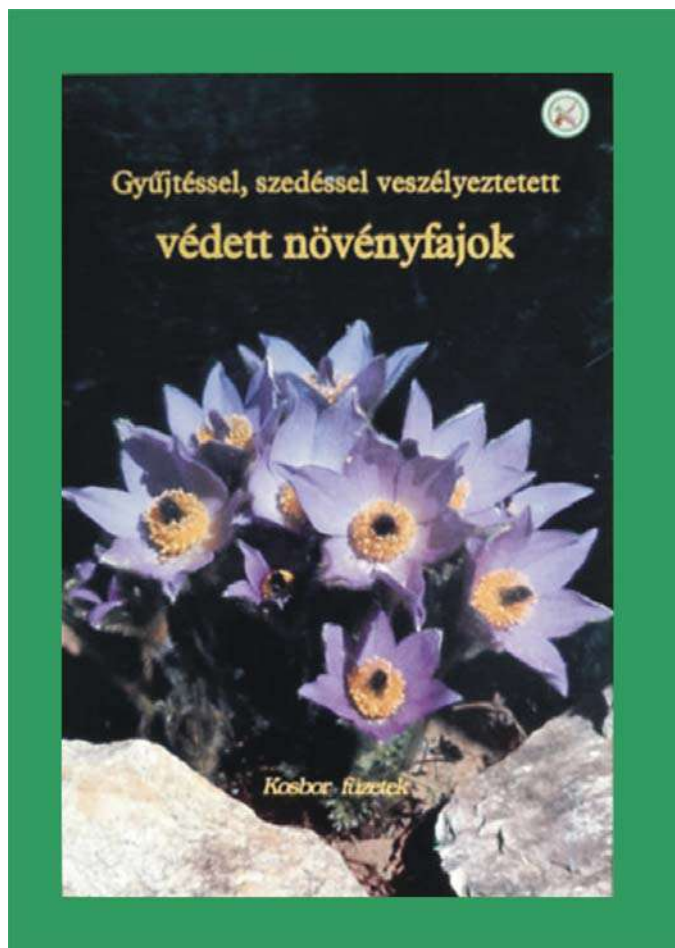
1996: 15/1996. (VII. 26.) KTM rendelet a védett és fokozottan védett növény- és állatfajokról, egyedeik értékéről, a fokozottan védett barlangok körének megállapításáról, valamint egyes védett állatfajokkal kapcsolatos korlátozások és tilalmak alóli felmentésekről szóló 1/1982. (III. 15.) OKTH rendelkezés módosításáról. Ekkor már 449 edényes növényfaj védett, 52 faj fokozottan védett. Ekkor kapott védelmet a kései szegfű (*Dianthus serotinus*), a Biebersteinyújtóványfű (*Linaria biebersteinii*), az apró szádor (*Phelipanche nana*), a nyugati rejtőke (*Teesdalia nudicaulis*), és lett fokozottan védett a bugaci és karcsú nőszőfű (*Epipactis bugacensis*, *E. exilis*), a borzas macskamenta (*Nepeta parviflora*), valamint szűnt meg a hazánkban nem bizonyított jelenlétű vastagszárú árvalányhaj (*Stipa crassiculmis*) védelme.

Borzas macskamenta (*Nepeta parviflora*)

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 55.

1996–2001: Debrecenben megalakult a Kosbor Természetvédelmi Egyesület, amely 1996-ban – az üzemanyagok termékdíjának elkülönített kerete támogatásának köszönhetően és az egyesületi tagdíjak felhasználásával – megjelentette a *Kitaibelia* című botanikai-természetvédelmi folyóirat első számát. A debreceni piacon az ezredfordulón még tömegesen árultak tövestől kiásott védett növényfajokat, például Kárpátaljáról származó kárpáti sáfrányt (*Crocus heuffelianus*). Az egyesület önkéntesei a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság munkatársaival működtek együtt a lefoglalt növények gondozásában, elhelyezésében. Ez a tevékenység hívta életre a Vidéki Róbert szerkesztésében és Zsoldos István közreműködésével készült, Gyűjtéssel, szedéssel veszélyeztetett védett növényfajok című, szintén az egyesület kiadásában 2001-ben megjelent füzetet. Ez az érdeklődők számára ingyenesen hozzáférhető húszoldalas kiadvány a kirándulók által előszeretettel csokorba szedett, kerttulajdonosok által a természetben gyakran kiásott látványos védett vadvirágok, főként kora tavasszal nyíló fajok és geofitonok bemutatására vállalkozott.

Irodalom

- Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.
- Vidéki R. 2001: Gyűjtéssel, szedéssel veszélyeztetett védett növényfajok. – Kosbor Természetvédelmi Egyesület, Debrecen.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 56.

1999: Farkas Sándor szerkesztésében, 23 szerző és 58 növényfotós nyolcéves munkájának eredményeként és a Környezetvédelmi Minisztérium, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és a Kishantosi Vidékfejlesztési Központ támogatásának köszönhetően jelent meg a Magyarország védett növényei című könyv. A kötet máig a legteljesebb ismeretterjesztő munka a hazai flóra védett fajairól (Farkas 1999). A könyv bevezető fejezetei áttekintést adtak a magyar növényvilág védelméről, a nemzetközi vörös listákról és természetvédelmi egyezményekről, a magyar flóra veszélyeztetettségéről, Magyarország florisztikai növényföldrajzáról, valamint rendszertani és nevezéktani alapismeretéről. A több mint 500 védett fajt színes fényképfelvételekkel és esetenként grafikákkal mutatták be, a fajok felismerését alaktani jellemzők ismertetése segítette, az országos elterjedés vázlatos áttekintése mellett felhívták a figyelmet a hasonló fajokkal való összetéveszthetőség lehetőségére is. A könyv Védendő növényeink – Unikális előfordulású, törvényes védelmet érdemlő növényfajaink című fejezetében szereplő növények 2001-ben védelmet kaptak.

Irodalom

- Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKG Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.
- Farkas S. (szerk.) 1999: Magyarország védett növényei. – Mezőgazda Kiadó, Budapest.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 57.

2001: A hazánkban törvényi védeltséget élvező fajok körét a 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet szabályozta. 2000-ben a védett hajtásos növényfajok száma 515-re, a fokozottan védetteké 51-re nőtt. Ekkor kapott védelmet például számos sásfaj (*Carex alba*, *C. appropinquata*, *C. buekii*, *C. buxbaumii*, *C. cespitosa*, *C. davalliana*, *C. echinata*, *C. paniculata*, *C. repens*), palkaféle (*Eleocharis quinqueflora*, *E. uniglumis*, *Schoenus nigricans*), pázsitfűféle (*Festuca wagneri*, *Poa remota*), békaszőlőfaj (*Potamogeton coloratus*, *P. obtusifolius*) és az országból újonnan kimutatott orchideák (*Epipactis placentina*, *E. pontica*, *E. tallosii*).

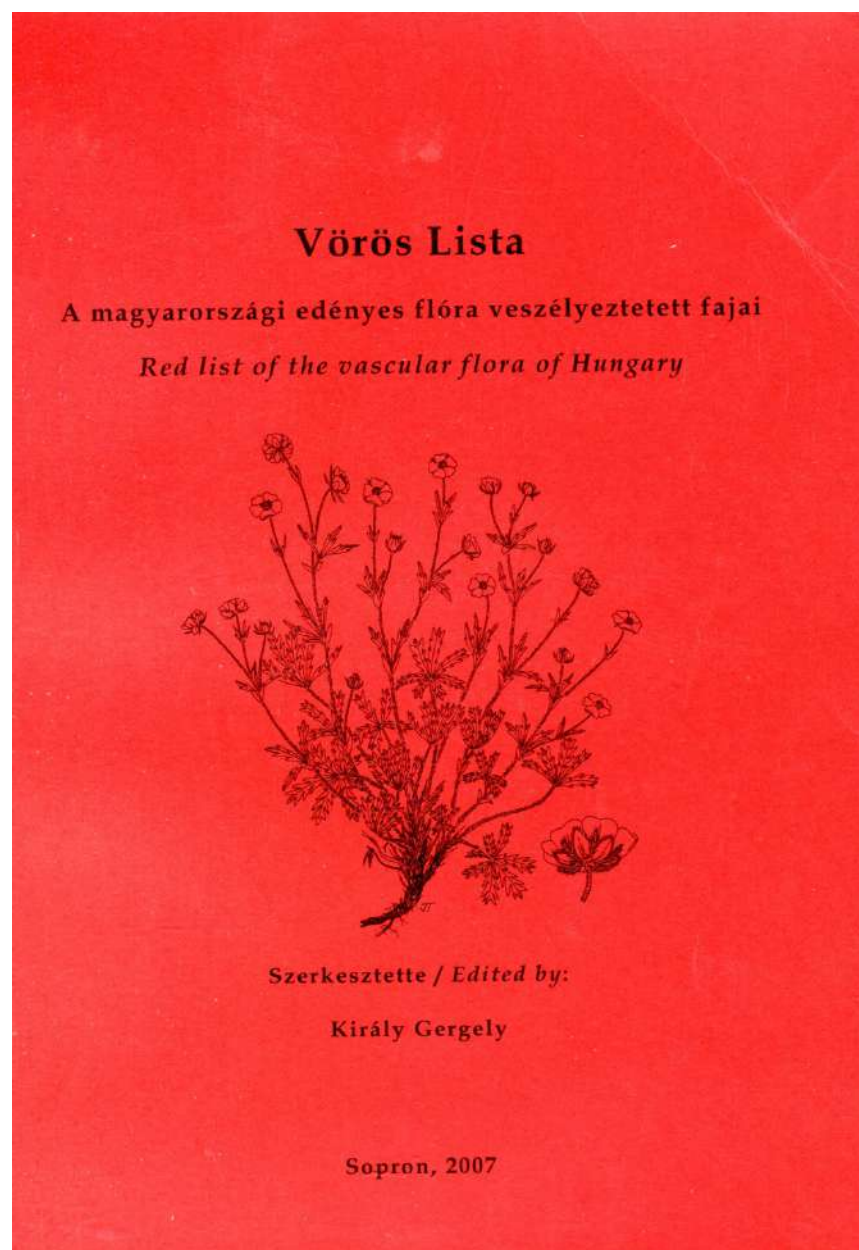
Henye kunkor és henye vasfű

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérföldkövei 58.

2004: 275/2004. (X. 8.) Kormányrendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről. Ebben a közösségi jelentőségű, ún. Natura 2000 területekre vonatkozó általános szabályozás mellett a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek listája is szerepel. A Pannon régió több különleges növénye a kiemelt közösségi jelentőségű fajok közé került: tartós és tollas szegfű (*Dianthus diutinus*, *D. plumarius*), magyarföldi husáng (*Ferula sadleriana*), pilisi len (*Linum dolomiticum*), tornai vértő (*Onosma viridis*), magyar kökörcsin (*Pulsatilla flavescens*), magyar vadkörte (*Pyrus magyarica*) és fénylő zsoltina (*Klasea lycopifolia*).

Magyarföldi husáng

2007: A hazai flórakutatás újabb eredményeit felhasználva megjelent az első modern szemléletű magyarországi vörös lista, amely a teljes hazai flórát az IUCN kategóriarendszere alapján értékeli (Király 2007). A 18 szerző által jegyzett vörös listán 943 taxon szerepel, közülük 43 (a magyarországi edényes flóra 2%-a) kipusztult, 4 faj (0,2%) a természetben kipusztult, 115 (5,3%) kipusztulással fenyegetett, 162 (7,4%) veszélyeztetett, 105 (4,8%) sebezhető, 336 (15,4%) veszélyeztetettségközeli állapotú, 178 (8,2%) pedig adathiányos.

A Vörös Lista online **elérhető itt:**

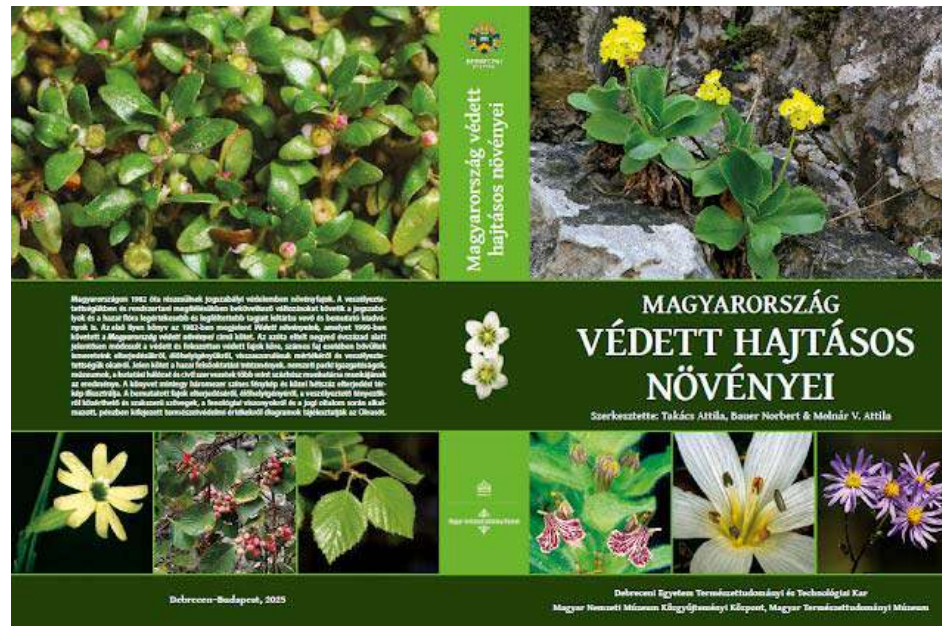
https://www.researchgate.net/publication/256839045_Red_list_of_the_vascular_flora_of_Hungary_Voros_Lista_A_magyarorszagi_edenyess_flora_veszelyeztetett_fajai

Irodalom

Bauer N. & Molnár V. A. 2025: Ahogy elkezdődött: Növényfajaink megóvásának történeti áttekintése. In: Takács A. et al. (szerk.): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. pp.: 7–16.

Király G. (szerk.) 2007: Vörös Lista. A magyarországi edényes flóra veszélyeztetett fajai. – Saját kiadás, Sopron.

A vadon élő növényvilág hazai védelmének mérőkövei 60.

2025: A Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar kiadásában, a Magyar Természettudományi Múzeum társkiadásában megjelent 114 szerző és 120 fotós munkájának eredménye, a *Magyarország védett hajtásos növényei* című könyv. A kötetben részletes ismertetésre került 683 védett faj, mindegyik esetében az elterjedést, a termőhely-igényt és a veszélyeztetettséget bemutató rövid szöveges ismertetés, a hazai elterjedést részletes térkép mutatja be. A fajokat 1–5 színes fénykép illusztrálja. A bevezető fejezetek áttekintést adnak a hazai flóra védelmének történetéről, a könyvben használt nevezéktanról, az elterjedési adatok forrásairól. További fejezetek mutatják be a védett növényeinket fenyegető tényezőket, a természetes kórokozókat és fogyasztókat, a viráglátogató és megporzó rovarokat, az ember által alkotott (másodlagos) élőhelyeiket és a flóra megőrzése érdekében tett hazai törekvéseket. A kötetet részletes névmutató zárja.

A könyvben tárgyalt 683 taxon ismertetése, elterjedési térképe és fenológiai, ill. védettségi grafikonja **szabadon elérhető itt.**

<https://molnar-v-attila.blogspot.com/search/label/Magyarorsz%C3%A1g%20v%C3%A9dett%20hajt%C3%A1sos%20n%C3%B6v%C3%A9nyi>

Irodalom

Takács A., Bauer N. & Molnár V. A. (szerk., 2025): Magyarország védett hajtásos növényei. – Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar, Debrecen – MNMKG Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest.

A személyeket ábrázoló illusztrációk a rendelkezésre álló hiteles portrék és adatok felhasználásával, mesterséges intelligencia (AI) felhasználásával, a mondanivaló vizualizálásának céljával készültek, nem tekinthetők dokumentumértékűnek.

Készült a „Növénytan – A szeretetre méltó tudomány jelentősége és eredményei” című projekt keretében, az NKFIH MEC N 24 148930 pályázat támogatásával.